

37. Országos Tudományos Diákköri Konferencia

Had- és Rendészettudományi Szekció

Budapest, 2025. április 22–24.

Nemzeti Közszolgálati Egyetem

Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar

**A büntetés-végrehajtás reformja: a börtönártalmak, a
kreditrendszer és a feltételes szabadságra bocsátás összefüggései**

Jelige: *sütemény*

Pályamunka lezárásának időpontja: 2024. november

2025.

TARTALOMJEGYZÉK

BEVEZETÉS.....	2
I. ALAPVETÉS.....	4
I.1. A BÖRTÖNÁRTALMAK	4
I.2 A REINTEGRÁCIÓ	9
II. A SZABADSÁGVESZTÉS BÜNTETÉS VÉGREHAJTÁSI RENDSZERÉNEK REFORMJA, A KATEGÓRIA- ÉS KREDITRENDSZER.....	12
II.1. A KATEGÓRIARENDSZERI BESOROLÁS, ÉS AZ EGYES KATEGÓRIÁK TARTALMA	14
II.2. A KREDITRENDSZER.....	19
III. A FELTÉTELES SZABADSÁGRA BOCSÁTÁS	22
III.1. A FELTÉTELES SZABADSÁGRA BOCSÁTÁS LÉNYEGE, JOGI TERMÉSZETE	22
III.2. KITEKINTÉS – NEMZETKÖZI ELVÁRÁSOK	24
III.3. A FELTÉTELES SZABADSÁGRA BOCSÁTÁS A MAGYAR BÜNTETŐJOGBAN	26
III.3.1. A FELTÉTELES SZABADSÁGRA BOCSÁTÁS TÖRTÉNETE	26
III.3.2. A HATÁLYOS SZABÁLYOZÁS	30
ZÁRÓ GONDOLATOK	38
IRODALOMJEGYZÉK	41

BEVEZETÉS

A büntetőjog egyik alapvető kérdése, hogy milyen módon lehet egyensúlyt teremteni a társadalom védelme, a jogsértők szankcionálása és a bűnelkövetők reszocializációja között. A büntetés-végrehajtás hagyományosan a társadalmi rend fenntartásának és a közbiztonság megőrzésének eszköze, azonban a modern jogállami elvek megkövetelik, hogy a büntető szankciók ne csupán a megtorlás eszközei legyenek, hanem a bűnelkövetők társadalomba való visszailleszkedését, a rehabilitációt is elősegítsék. Ezen elvek érvényesítése különösen fontos a szabadságelvonással járó szankciók esetében. A szabadságvesztés-büntetés célja kettős: egyrészt a bűnelkövetők társadalomból való ideiglenes kiiktatása, másrészt a bűnismétlés megelőzése, azaz a generális és speciális prevenció érvényesítése.¹ A szabadságvesztés-büntetés azonban olyan másodlagos ártalmakhoz vezet, amelyek hosszú távon komolyan befolyásolhatják az elítélt társadalmi reintegrációjának sikerességét. Ezek az ún. börtönártalmak, amelyek minden elítéltre, sőt még azok hozzátartozóira is hatással vannak. Az egyének személyiségén nyomot hagyó ártalmak a személyi szabadság, valamint az emberi kapcsolatok jelentős korlátozottságából, a társadalmi izolációból, továbbá a büntetés-végrehajtási intézet hierarchikus struktúrájából fakadnak. Ezek az ártalmak károsan befolyásolják az elítéltek pszichés és szociális állapotát, különösen akkor, ha hosszabb időtartamon keresztül érvényesülnek. Az elzártság, a monotonitás, és számos egyéb tényező károsan hat a bűnelkövető személyiségére, ami komoly akadályokat gördíthet a társadalomba való visszailleszkedés elé, és a visszaesés kockázata fokozódik.

A 2024 márciusában bevezetett kategória- és kreditrendszer pontosan ezen börtönártalmak enyhítésére hivatott, hiszen az egyén magatartásának - a korábbi rendszerrel ellentétben – szerepe lesz a végrehajtás rendjének és az életkörülmények szabályozottságának szigorúságának meghatározásában. A rendszer lehetőséget biztosít a fogvatartottak számára, hogy a fogvatartás alatt a korábbinál aktívabb szerepet vállaljanak saját fejlődésükben, amelyekkel enyhébb végrehajtási körülményeket vívhatnak ki saját maguknak. A reszocializációs programokban való részvétel, a büntetés-végrehajtási intézetben tanúsított jó magaviselet és egyéb fejlődési tevékenységek révén a fogvatartottak krediteket szerezhettek, ami kedvezőbb kategóriába sorolást eredményezhet, a kedvezőbb kategória pedig kevésbé szigorú életrendet, több kedvezményt jelent. Ez a fajta ösztönző rendszer a fogvatartottak

¹ 2012.évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről (a továbbiakban: Btk.) 79. §

motiválásán túlmenően erősíti az elítéltek felelősségvállalását, érdekeltté teszi a végrehajtás rendjének megtartásában és a reintegrációs terv megvalósításában, mindez pedig azzal, hogy a jogkövető magtartás pozitív elismerést nyer, az egyéni büntetési célok megvalósulását segíti.² A speciális prevenció megvalósulásához hozzájárul az is továbbá, hogy a kategória-és kreditrendszer segít mérsékelni a büntetés-végrehajtási intézetben az elkövetőket érő negatív hatásokat, így megkönnyítve az elítéltek szabadulás utáni nehéz helyzetét. Az új rendszer ezen célkitűzései összhangban állnak a 2013. évi CCXL. törvény (a továbbiakban: Bv. tv.) 1. § (1) bekezdése által meghatározott célokkal, mely szerint a büntetések végrehajtása során az egyéniesítés szempontjait biztosítani kell annak érdekében, hogy az megfelelően szolgálja az egyéni megelőzési célok elérését.³ Mindemellett a hatékony és sikeres reintegrációnak is az egyéniesítés az egyik alapköve.⁴

A feltételes szabadságra bocsátás rendszere, amely lehetőséget biztosít a fogvatartottak számára, hogy büntetésük letöltése előtt kedvezményesen szabaduljanak, szintén szorosan kapcsolódik a börtönártalmakhoz, illetve az újonnan bevezetett kategória-és kreditrendszerhez egyaránt. Mind a kategória-és kreditrendszer, mind a feltételes szabadságra bocsátás intézmények célja az elítéltek társadalomba való visszatérésének megkönnyítése, a visszaesés és a fogvatartási intézetekben tapasztalt káros hatások mérséklése. Mivel a börtönártalmak akár tartós károsodást is okozhatnak, és minél tovább érvényesülnek, annál inkább visszafordíthatatlan károk alakulhatnak ki az elkövetők személyiségében, felmerül az igény, hogy a feltételes szabadságra bocsátás szabályozását a kategória- és kreditrendszer eredményeivel összhangban finomítsák, és így biztosítsák, hogy a büntetés-végrehajtási intézetben eltöltött idő mérsékelhető legyen, ezzel is hozzájárulva a visszaesés kockázatainak csökkenéséhez.

E dolgozat célja, hogy a börtönártalmak bemutatásán és vizsgálatán túlmenően elemezze az új kategória- és kreditrendszert, valamint felvesse a kérdést: szükséges-e a feltételes szabadságra bocsátás szabályozásának módosítása annak érdekében, hogy a büntetés-végrehajtási intézetben eltöltött idő valóban a társadalmi reintegráció elősegítését szolgálja, és

² Végső előterjesztői indokolás a büntetőjogi tárgyú és ehhez kapcsolódóan egyéb törvények módosításáról szóló 2023. évi XCVII. törvényhez általános indokolás

³ A 2013. évi CCXL törvény a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról 1. § (1) bekezdés

⁴ CZENCZER Orsolya – TOLNER Anita: *Először a rács mögött – gondolatok az első-büntényes elkövetők helyzetéről a hazai büntetés-végrehajtási intézetekben*, Magyar Rendészet, 2020/4. szám, 59-70. o.

ne vezessen további ártalmak kialakulásához, amelyek ellehetetlenítik a sikeres visszailleszkedést?

I. ALAPVETÉS

A dolgozatom középpontjában álló két jogintézmény, a kategória- és kreditrendszer, valamint a feltételes szabadságra bocsátás részletes bemutatása és a közöttük lévő összefüggések feltárása előtt, szükségesnek tartom olyan alapvető fogalmak tisztázását, melyek a jogintézmények jobb megismerését és megértését szolgálják. Ebben a fejezetben a börtönártalmak, valamint a reintegráció dióhéjban történő fogalmi elemzésére és ismertetésére vállalkoztam. A fogalmak bemutatását követően az összefüggések feltérképezése rámutat arra, hogy a börtönártalmak minimalizálására törekvő reformok hogyan növelhetik az elítéltek visszailleszkedési esélyeit, ezáltal csökkentve a bűnismétlés kockázatát, emellett pedig az intézmények közötti kapcsolatok elemzése hozzájárulhat a jogalkotás és a gyakorlat továbbfejlesztéséhez.

I.1. A BÖRTÖNÁRTALMAK

A büntetés-végrehajtási intézet totális intézmény mivoltából fakadóan három klasszikus börtönártalomról beszélhetünk. Ezek a prizonizáció, a depriváció és a stigmatizáció. Ezen ártalmak mellett a pszichológia és a szociológia tudományterületeiben léteznek olyan, ún. hozott (inherens) ártalmak is, amelyek az elkövetőkben már a jogerős elítélés előtt is megtalálhatóak, azonban ezek a szabadságvesztés fogatosítását követően súlyosbodnak. Ilyeneknek tekinthető az alacsony szocio-ökonómiai státusz, a mentális deficit, a kábítószer-fogyasztás, illetve az institucionálisizáció. A dolgozatom során a fő hangsúlyt azokra az ártalmakra helyezem, amelyek kifejezetten a büntetés-végrehajtási intézetben alakulnak ki, így a hozott ártalmak a felsorolásukat követően részletesebb ismertetésre nem kerülnek. A harmadik kategória a börtönártalmak körében az immanens börtönártalmak, amelyek a büntetés-végrehajtás szervezetének valóságos, szerves, érzékelhető és tagadhatatlan részei,

ugyanakkor kevés szó esik róluk, mivel voltaképpen az egész társadalom negatív aspektusait mutatják meg.⁵

A prizonizáció folyamatát először Donald Clemmer börtönszociológus definiálta. Ezen folyamat során az egyén átveszi a büntetés-végrehajtási intézet „erkölcsi” normáit, bevált szokásait, gyakorlatait, és ennek az eredménye a fogvatartott asszimilációja.⁶ A prizonizáció bekövetkezése elkerülhetetlen, és az egyén büntetés-végrehajtási intézetbe kerülésének első pillanatától fogva kezd kibontakozni, bár minden egyén esetén eltérő annak mértéke. A legnagyobb befolyásoló tényező a büntetés időtartama, ugyanis a hosszabb büntetés alatt az egyén jobban ki van téve az ártalmaknak, illetve az asszimilációt követően az egyén nagyobb mértékben fog kötődni fogvatartott társaihoz. Kevésbé esnek a prizonizáció hatása alá például azok a fogvatartottak, akik egy széles, biztonságot nyújtó szociális közegből szakadtak ki, és megbecsültséget tudhattak magukénak bekerülésük előtt, és ezek megmaradásának nagyobb esélye van, amennyiben kevesebb időre vannak kiszakítva az egyének a megszokott környezetükből. Azonban a büntetés időtartama és a büntetés-végrehajtáson kívüli társas kapcsolatok után jelentős ráhatása van a prizonizáció előrehaladására a büntetés-végrehajtási intézetben levő fogvatartottak létszámának, a zárkatársak személyiségének, valamint az adott intézet speciális szabályainak, amelyekre az elkövető csupán reagálni tud, az ezekből őt érő hatásokat viszont nem tudja kiküszöbölni.⁷ A prizonizáció a reszocializáció ellen ható tényező, mértéke fokmérője lehet az elkövető reintegrációs esélyeinek.⁸

A depriváció szó szociálpolitikai értelmezés szerint valamilyen jótól való megfosztottságra utal, ez az értelmezés helytálló a börtönártalmak vizsgálatakor is. A fogvatartottak szenvednek attól, hogy fizikailag el vannak zárva a külvilágtól, és ennek számos megnyilvánulási formája van. A büntetés-végrehajtás elkülönítési követelményeiből adódóan⁹ az egyik magától értetődő depriváció a romantikus, heteroszexuális kapcsolatoktól való megfosztottság. Szintén triviális az autonómia elvesztése, az önállóság hiánya, ugyanis az elítélt mindennapjai pontos beosztás, meghatározás szerint telik. Ez a napirend változhat végrehajtási

⁵ CZENCZER Orsolya – RUZSONYI Péter: *Büntetés-végrehajtási reintegrációs ismeretek*, Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2019. 194. o.

⁶ Donald CLEMMER: *The prison community*, Rinehart publisher, New York, 1958. 299-300. o.

⁷ FLIEGAUF Gergely – RÁNKI Sára: *Fogva tartott gondolatok*, L' Harmattan Kiadó, Budapest, 2007. 37-38. o.

⁸ FEKETE Márta: *Prizonizáció, elidegenedés, börtönártalmak, a hosszú időre elzárt fogvatartottak szemszögéből vizsgálva – Nemzetközi kutatások tükrében*, Magyar Rendészet, 2021/2. szám, 127—141. o.

⁹ Bv. tv. 101. § (1) bekezdés b) pont – A szabadságvesztés végrehajtása során a férfiakat a nőktől el kell különíteni.

fokozattól, kategóriarendszeri¹⁰ besorolástól függően, valamint attól is, hogy az elítélt végez-e munkát, azonban a legenyhébb besorolás sem hasonlítható össze a büntetés-végrehajtási intézeten kívüli, szabad étellel. Az önállóság mellett az elkövetők szintén meg vannak fosztva privát szférájuktól, az egyedüllétől, amelynek traumatikus hatása van az egyén személyiségére.¹¹ Érdekesség, hogy az egyedüllét hiányánál már csak a magánzárkában történő elhelyezés károsabb a fogvatartott mentális egészségére, hiszen bizonyos idő után akár pánikrohamok, hallucinációk is előfordulhatnak, főleg azoknál, akik rendelkeznek mentális betegségekkel, vagy hajlamosak azokra.¹²

A stigmatizáció, azaz megbélyegzés a társadalom, illetve a börtönközösség reakciója az egyénre. A stigmatizáció a fogvatartottal kapcsolatban háromirányú. A szabadulást követően szembesül az egyén a társadalom előítéleteivel, és olykor hátrányos megkülönböztetésben is részesül abból fakadóan, hogy ő elítélt és szabadságvesztés-büntetést töltött le. Szélsőséges esetekben a szabadult továbbra is rabként fog viselkedni még a külvilágban is, amennyiben erre „ösztönző” környezet veszi körül, ugyanis az elítélt szégyenérzete, és a büntetés-végrehajtási intézetben kialakult kognitív struktúra miatt ez reflexszerű cselekedet. A stigmatizáció második formája magukban a büntetés-végrehajtási intézetekben alkalmazott, kategorizálásból, besorolásból fakad, amelyet gyakorlatilag a jogalkotó, illetve a büntetés-végrehajtási szervezet és annak személyi állománya vetít ki a fogvatartottakra. A Bv. tv. 7 alapvető elkülönítési szempontról rendelkezik, amely a kategóriákon belül még tovább differenciálódik. Minél több elkülönítési szempontot alkot a jogalkotó, annál markánsabb a stigmatizáció ezen típusa. A harmadik típusú megbélyegzés a fogvatartás alatt, az elítéltek között zajlik. Az intézményekben kialakuló hierarchia eredményezi, hogy a börtöntársadalmon belül „alacsonyabb rangú” egyéneket beskatulyázzák gyengébbnek, és gyakran válnak erőszak, illetve kihasználás áldozatává.¹³

Az immanens szó meglévőt, de nem láthatót jelent. Az immanens ártalmak létezőek, nyilvánvalóak, mégis nehezen megragadhatók. Az immanens börtönártalmak a következők:

¹⁰ Bv. tv. 82. § 6. pont: kategória: „az egyéniesítés alapelve alapján működtetett végrehajtási környezet, amely igazodik az elítélt visszaesési és fogvatartási kockázatához, magatartásához, együttműködési készségéhez, és amely az elítélt szükségleteihez igazodó reintegrációs programok biztosításával szolgálja az egyéni bűnmegelőzési célok megvalósítását.”

¹¹ FLIEGAUF-RÁNKI i.m. 39-42. o.

¹² Sharon SHALEV: *Sourcebook on solitary confinement: The health effects of solitary confinement*, 9-23. o. <https://www.solitaryconfinement.org/files/ugd/SolitaryConfinementSourcebookPrint.pdf> (Megtekintés ideje: 2024. 10. 11.)

¹³ FLIEGAUF-RÁNKI i.m. 43-46. o.

dehumanizáció/animalizáció, detrimentalizáció, mortifikáció, elidegenedés, hospitalizáció, inkapacitáció, inzuláció, izoláció, valamint a reluktancia.

Az animalizáció jelentése, hogy a fogvatartott a büntetés-végrehajtás rendszerével és a személyi állománnyal történő interakciók során azt éli meg, hogy nem tekintik embernek, hanem alacsonyabb rangú élőlényként, szinte állatként kezelik.¹⁴ Amikor az elítélt ezt tapasztalja a saját bőrén, az kihat az önbecsülésére, valamint a külvilággal való kapcsolataira is. Az animalizációt érzékelők között válaszul különböző magatartásminták alakulhatnak ki, amelyek súlyosabb esetekben a szabadulást követően is megmaradnak.¹⁵

A detrimentalizáció a személyiségromlást és annak az észlelését jelenti, amit a büntetés-végrehajtási intézet egyéb hatásai, körülményei okoznak, mint például a bezártság érzése, a társak brutalitása, a napirend monotonitása, vagy akár a túlszűfoeltság.¹⁶ A detrimentalizáció jelensége nem azonos a prizonizációval, hiszen a prizonizáció esetében a fogvatartott valamilyen szempontból kriminalizálódik, a detrimentalizáció esetén viszont nem, csupán a személyiség leromlása figyelhető meg. A detrimentalizáció jelensége elsősorban azon elkövetők személyiségét veszélyezteti a leginkább, akik első bűntényesek.¹⁷

A mortifikáció az énkép és identitás leépülését jelenti, amely egyúttal egy kényszerű önmehtagadást is hordoz magában. A személyiség efféle torzulása a büntetés-végrehajtási intézetben elszenvedett, a fogvatartott alacsonyabb rendűségét, értéktelenségét hangsúlyozó interakciók, a személyes tárgytól való megfosztás és az önkifejezés lehetőségét tiltó uniformizáltság eredménye.¹⁸

Az elidegenedés következtében az egyén egy gépezet részeként érzékeli önmagát, ennek eredményeképpen elidegenedik korábbi társadalmi szerepeitől, valamint a munka szeretetétől. A szigorúan meghatározott engedélyezett tárgyak listája, az alkotó munka szabadságától való megfosztottság nem teszi lehetővé azt, hogy a fogvatartott igazán aktívnak érezhesse magát, és létrehozhasson valamit. Ebből fakadóan az egyén az általa végzett munkában identitását nem

¹⁴ BORBÍRÓ Andrea – GÖNCZÖL Katalin – KEREZSI Klára – LÉVAY Miklós: *Kriminológia*, Wolters Kluver Kiadó, Budapest, 2019. 973. o.

¹⁵ FLIEGAUF-RÁNKI *i.m.* 74-75. o.

¹⁶ CZENCZER – RUZSONYI *i.m.* 195. o.

¹⁷ FLIEGAUF-RÁNKI *i.m.* 80-81. o.

¹⁸ CZENCZER – RUZSONYI *i.m.* 195. o.

tudja kifejezni, és ezzel a munka szeretetét is elveszíti, amely a szabadulást követően a társadalomba való visszailleszkedést, a munkavállalást tovább nehezíti.¹⁹

A hospitalizáció azt jelenti, hogy a fogvatartott személy az állandó gondoskodás, a percre pontosan meghatározott napirendek, az egyforma magatartásminták következtében elveszíti önállóságát. A kialakult hospitalizáció jele a szabadulási pánik, amikor a fogvatartott fél a saját döntéseket igénylő társadalomba való visszatéréstől. Ez a jelenség annál intenzívebb, minél több időt töltött a fogvatartott a büntetés-végrehajtási intézetben.²⁰

Az inkapacitáció a fogvatartottak passzívvá tételét jelenti. A büntetés-végrehajtási intézet tétlenségre kényszeríti a fogvatartottakat, tiltva számukra az önálló kezdeményezéseket. A fogvatartottaknak nem csupán a hatékony időtöltésben, a munkavégzésben, hanem a társas kapcsolatok ápolásában is olyan szinten szűk körűek a lehetőségeik, hogy előbb-utóbb felhagynak ezekkel a tevékenységekkel. Ez a jelenség társadalmi gyökerű, hiszen a szabadságvesztés-büntetés büntetés funkciója a közösség védelme érdekében a bűnelkövetők „kivonása”, elszeparálása a társadalom többi tagjától.²¹

Az inzuláció egy védekező stratégia a személyiséget, illetve az identitást veszélyeztető tényezőkkel szemben. Ilyen esetben a fogvatartott érzelmileg elszigeteli önmagát társaitól, illetve a külvilágtól. Az inzuláció tehát egy személyi reakció, szociális elkülönülés, ezzel szemben azonban az izoláció a szociális elkülönítés, amely a szabadságvesztés-büntetés alapideológiájából fakad.²²

A reluktancia a büntetés-végrehajtás személyi állományának, vagy a fogvatartott társak, akár általános értelemben véve a társadalom szemhunyasának észlelése, azaz a börtönártalmakba való passzív beletörődés tapasztalása. Ez az ártalom feltételez legalább egy másik ártalom meglétét, amelynek az irányába tanúsított passzivitás érzékelhető a fogvatartott számára.²³ A korábbi rezsimszisztemben alkalmazott szabályok értelmében a fogvatartás során tanúsított magatartások nem eredményeztek változást a fogvatartási körülményekben, a végrehajtás fogantatásakor meghatározott rezsimszisztemben kellett letöltenie az elítéltnak a büntetése teljes idejét, legfeljebb a biztonsági kockázati besorolásban történhetett változás, ez azonban az életrend szabályozottságában jelentős változást nem hozott magával. Ez a korábbi

¹⁹ FLIEGAUF-RÁNKI *i.m.* 87. o.

²⁰ CZENCZER – RUZSONYI *i.m.* 195. o.

²¹ BORBÍRÓ– GÖNCZÖL– KEREZSI– LÉVAY *i.m.* 973. o.

²² CZENCZER – RUZSONYI *i.m.* 195. o.

²³ FLIEGAUF-RÁNKI *i.m.* 115. o.

szabályozás értelmezhető egyfajta intézményesített reluktanciaként is a büntetés-végrehajtás szervezetének felépítéséből adódóan. Ezt a jelenséget azonban az új kategória-és kreditrendszer felülírja, hiszen az elítéltek magatartására ezáltal képesek reagálni a kreditek eszközével, a kreditek gyűjtése, illetve elvesztése pedig kategóriaváltást, ezáltal a fogvatartási körülmények nagymértékű megváltozását eredményezi.

I.2 A REINTEGRÁCIÓ

A reintegráció általános értelemben azt a folyamatot jelenti, amely során egy személy, aki valamilyen okból kikerült egy közösségből vagy társadalomból, újra beilleszkedik és visszatér annak teljes értékű tagjaként. Ez lehet társadalmi, gazdasági vagy kulturális visszailleszkedés is, amely magában foglalja a közösség normáinak, szabályainak és értékeinek elfogadását és azokhoz való alkalmazkodást. A bűnüldözés és büntetés-végrehajtás területén a reintegráció specifikus jelentéssel bír, olyan folyamatot takar, amely során a bűncselekményt elkövető személy a büntetése letöltése után visszatér a társadalomba, és megpróbálja újra felvenni a kapcsolatot a jogkövető életmóddal, munkavállalással és közösségi szerepvállalással. A cél, hogy az elítélt a társadalom aktív, törvénytisztelő tagjává váljon, és elkerülje a bűnismétlést. A büntetés-végrehajtási intézetek ezt reintegrációs programokkal próbálják elősegíteni.²⁴ A reintegrációnak két fázisát különíthetjük el az alapján, hogy a büntetés-végrehajtási intézeten belül, vagy kívül valósul meg. Az egyik a fogvatartás ideje alatt, az intézeten belüli felkészítés, a gondozás. Ezt a büntetés-végrehajtási pártfogó, illetve a reintegrációs tiszt látja el. A másik fázis az utógondozás, amely a büntetés-végrehajtási intézeten kívül, a szabadulást követően segítségnyújtás az elítélt munkába állásához, megélhetési körülményeinek biztosításához. E két fázisra egy egységes folyamatként kell tekinteni annak érdekében, hogy a célja megvalósulhasson.²⁵

Az elítéltek életében a teljes reintegrációhoz vezető út egy folyamatosan aktuális problémakör. 2012-ben az alapvető jogok biztosa egy jelentést készített, amelyben az állami szerepvállalás fontosságát hangsúlyozta. A büntetésüket letöltő elítéltek reintegrációjának

²⁴A Bv. tv. alapján reintegrációs program: „az elítélt munkaerő-piaci integrációjának elősegítését, a befogadást megelőző életkörülményeiből, életviteléből eredő hátrányok csökkentését, személyisége és szociális készségei fejlesztését célzó reintegrációs programok, foglalkozások” (Bv. tv. 82. § 5. pont)

²⁵MENYHÉRT Enikő – NAGY Anita: *A fogvatartottak reintegrációja, különös tekintettel a reintegrációs őrizetre*, Miskolci Jogtudó, 2017/1. szám, 43–52. o.

elősegítése aktív segítséget és forrásokat követel mind az államtól, mind a társadalomtól, nem csupán az egyén, hanem a társadalom védelme, a közrend és a közbiztonság biztosítása érdekében. Ennek eszközeit az állam ugyan szabadon választja meg, de tevékenysége semmiképpen sem merülhet ki a büntetőpolitika szigorításában, a bűnelkövetők társadalomból való kitaszításában. A hosszabb vagy rövidebb idő után szabadulók segítség nélkül, önerőből képtelenek a társadalom tevékeny és hasznos tagjaivá válni.²⁶ A jelentéssel összhangban a jogalkotó fontos szerepet tulajdonít a visszailleszkedés elősegítésében való állami szerepvállalásnak. A reintegrációs gyakorlatot a bűnmegelőzési szakpolitika, tágabban a kriminálpolitika cél- és eszközrendszere orientálja, amelyek fő megjelenési színtere a bűnmegelőzési dokumentumok. Legújabb ilyen dokumentum a 2024-2034 közötti ciklusra meghatározott Nemzeti Bűnmegelőzési Stratégia.²⁷ A hazai célkitűzések mellett számos európai, illetve nemzetközi jogforrás is a reintegráció elősegítéséről és biztosításáról rendelkezik. A Miniszteri Bizottság Európai Börtönszabályokról szóló R/2006/2 ajánlása a tagállami büntetés-végrehajtási hatóságok feladataként határozza meg a társadalomba való visszailleszkedést könnyítő eljárások és programok biztosítását a szabadulás előtt megfelelő időben elkezdve. Különösen jelentős szerepet tulajdonít ezeknek a reintegrációt elősegítő programoknak azon elítéltek esetén, akik hosszú időt töltenek büntetés-végrehajtási intézményekben.²⁸ Ebből megállapítható, hogy a nemzetközi jogforrások minden elítélt esetében a szabadságvesztés-büntetés céljaként határozzák meg azt, hogy a büntetésnek megfelelően kell szolgálnia az elítélt szabadulását követően a társadalomba való visszailleszkedését. Ez a célkitűzés még az életfogytig tartó szabadságvesztésre ítéltk esetén is megfogalmazódik. Ennek eszközeként többek között a feltételes szabadságra bocsátást jelöli meg az ajánlás, amelynek alkalmazása hazánkban az elkövetők nem olyan széles rétegének biztosított, mint ahogy azt a nemzetközi követelmények elvárnák, hiszen a nemzetközi jogforrások minden elkövetőnek biztosítani rendelnék a feltételes szabadságra bocsátás lehetőségét, ennek ellenére hazánkban a feltételes szabadságra bocsátásból kizártak köre egyre szélesebb a közelmúltban eszközölt törvénymódosítások alapján.²⁹

²⁶ AJB-2987/2012. Az ombudsman a szabadságvesztésből szabadultak társadalmi visszailleszkedésének hatékonyabb segítéséért

²⁷ 1291/2023. (VII. 19.) Korm. határozat a Nemzeti Bűnmegelőzési Stratégiáról (2024–2034) és a Nemzeti Bűnmegelőzési Stratégia 2024–2025. évekre vonatkozó intézkedési tervéről

²⁸ A Miniszteri Bizottság Európai Börtönszabályokról szóló R/2006/2 ajánlása a Tagállamok számára IX. rész 107.1-107.3.

²⁹ BAGOSSY Mária: *A kínzás és az embertelen, megalázó bánásmód tilalma a büntetőjogban, különös tekintettel a Magyarország által vállalt nemzetközi kötelezettségekre* (Doktori (PhD) értekezés) Debreceni Egyetem Marton Géza Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola, 2021. 107-108. o.

A hazai és nemzetközi reintegrációs törekvések mellett számos erre vonatkozó rendelkezés található a Bv. tv.-ben is. A reintegráció, a nevelés fogalmát felváltva új fogalomként került be a Bv. tv.-be, megvalósulásának követelménye középpontban áll a büntetés-végrehajtási törvényben, hiszen a Bv. tv. a szabadságvesztés végrehajtásának céljaként említi meg, hogy az elítélt szabadulása után a társadalomba sikeresen visszailleszkedjen és a társadalom jogkövető tagjává váljon.³⁰ Különös figyelmet kell tehát a büntetés-végrehajtási intézmények reintegrációs tevékenységére fordítani, és az elkövetőket szabálykövető életmódra kell szocializálni. A szocializációval erősen összefügg az internalizálás, az a folyamat, amikor az egyén olyan mértékben teszi magáévá a társadalmi együttéléshez kötődő normákat, hogy azoknak belső meggyőződésből tesz eleget. Az elkövetők esetén különös hangsúlyt kell fektetni a társadalmi együttéléshez szükséges normák internalizálására, mivel csupán pár hónapnyi szabadságvesztés is elegendő ahhoz, hogy a visszatérés problémás legyen az elítélt számára.³¹ Ezek alapján elengedhetetlen, hogy a visszailleszkedésre való felkészülés már a büntetés végrehajtása alatt elkezdődjön, illetve ennek érdekében törekedni kell arra, hogy az elítélt külső kapcsolatai ne szakadjanak meg. Azok szinten tartása nagymértékben hozzájárul a későbbi sikerhez, a megfelelő visszailleszkedés ugyanis a társadalomnak is érdeke. Ez kihívást jelent a rendszer számára, és magában foglal minden olyan tevékenységet, programot, szervezetek közötti együttműködést, amely elősegíti az egyén visszatérését a társadalomba, továbbá hozzájárul a visszaesés lehetőségének minimalizálásához.³² Például a törvény megköveteli az elítéltek munkáltatását, általános, illetve középfokú oktatás elérhetővé tételét, egyéb reintegrációs programok szervezését.³³

A budapesti Fővárosi Kormányhivatal Igazságügyi Szolgálat egyik pártfogó felügyelője szerint „*Talán az utógondozó rendszert lehetne úgy továbbgondolni, hogy az elítélt részére akár már bentről meg legyen szervezve a kinti munkalehetőség, olyan munkáltatók bevonásával, akik erre nyitottak, esetleg némi állami támogatással vagy járulékkedvezménnyel motiválva a munkaadót.*”³⁴ Bár az utógondozás már a büntetés-végrehajtási szervek falain kívül történik, a tartós, és sikeres visszailleszkedés elősegítésében ebben a fázisban is szerephez jutnak a büntetés-végrehajtási intézmények, hiszen a reintegráció akkor lehet igazán sikeres, ha azt

³⁰ Bv. tv. 83. § (1) bekezdés

³¹ PÁLVÖLGYI Ákos: *A társadalom részvételének szükségessége a büntetés-végrehajtásban (reszocializáció, reintegráció)*, Büntetőjogi Szemle, 2014/2. szám 77-84. o.

³² PISTYÚR Anett: *A társadalmi visszaillesztés problémái*, Magyar Rendészet, 2018/3. szám, 115-124. o.

³³ Bv. tv. 83. § (3) bekezdés

³⁴ PÁLVÖLGYI i.m. 77-84. o.

egységes folyamatként kezelik, mind a szabadságvesztés-büntetés végrehajtásának ideje alatt, mind azt követően.

A reintegrációval szorosan összefüggő rehabilitáció és a reszocializáció fogalmát büntetőjogi kontextusban az Alkotmánybíróság az alábbiak szerint határozta meg: „*A rehabilitáció az emberi méltósághoz való jogból levezetett olyan garanciális követelmény, amelynek célja, hogy az elítéltet feloldja mindazon hátrányok alól, amelyeket a különböző jogszabályok a büntetett előélethez fűznek. A rehabilitáció jogintézménye azon alapszik, hogy a terhelt a büntetőjogi jogkövetkezmények alkalmazásával büntetett előéletűvé válik, s e jogi tényhez – a büntetés foganatosítását (kiállítását) követően is – büntetőjogi és azon kívüli joghátrányok kapcsolódnak. A reszocializáció pedig megköveteli, hogy az arra objektív szempontok alapján érdemesült elkövető számára egy későbbi, büntetéstől mentes életvitel feltételeit a jog megteremtse.*”³⁵

Ahogy erre az Alkotmánybíróság is rávilágít, a rehabilitáció és a reszocializáció a reintegráció fogalmával szorosan összefonódik, hiszen a rehabilitáció, illetve a reszocializáció a reintegrációhoz vezető folyamatban, eszközként játszanak szerepet. Ezek az eszközök mintegy hidat képeznek a büntetőjogi szankciók prevenciós, illetve nevelő funkciói között, mivel a fogvatartás során alkalmazott reintegrációs programok céljainak érvényesüléséhez járulnak hozzá a büntetés-végrehajtási intézetek falain kívül, azaz igyekeznek az elkövetőket ért börtönártalmak hatásait mérsékelni, a társadalomba való sikeres visszailleszkedést szolgálni, ezek teljesülése pedig együttesen csökkenti a visszaesés kockázatát.

II. A SZABADSÁGVESZTÉS BÜNTETÉS VÉGREHAJTÁSI RENDSZERÉNEK REFORMJA, A KATEGÓRIA- ÉS KREDITRENDSZER

2023. december 17-én fogadta el az Országgyűlés a Bv. tv. jelentős, átfogó módosítását, amelyet a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága (a továbbiakban: BvOP) kezdeményezett, elsősorban az akkor hatályos szabályozás, a rezsimrendszer szakmai diszfunkcióira alapozva. A végleges módosító javaslat előterjesztését közel 2 éves előkészítő munka előzte meg. Az a tapasztalati tény, mi szerint az ugyanolyan bűncselekmények elkövetői más személyes háttérrel, motívummal, személyiséggel rendelkeznek, vezetett ahhoz a

³⁵ 144/2008. (XI. 26.) AB határozat

felismeréshez, hogy a büntetés-végrehajtási intézetben az ő kezelésüknek merőben eltérőnek kellene lennie. A módosítást megelőző rendszerben azonban a bíróságok által kiszabott végrehajtási fokozatok határozzák meg a fogvatartott mindennapjait, és fogvatartásának körülményeit, amely számos esetben nem bizonyult jó megoldásnak. Ennek ellenére a Btk.-ban szabályozott büntetés-végrehajtási fokozatok megmaradnak, amelyek meghatározása továbbra is az ítélkező bíró feladata. Minden ember más és más, számos tényező befolyásolhatja a büntetés-végrehajtási intézeten belüli viselkedésüket. Ezek feltárására, mérlegelésére azonban a bíróságnak nincs eszköze és lehetősége, és nem is kell, hogy legyen. A büntetés-végrehajtási szervezet azonban rendelkezik ezekkel a képességekkel, és így nem csupán a szervezet hatékonyabb működése, hanem az elkövetők reintegrációja is nagyobb mértékben megvalósítható.³⁶ A korábbi rezsimszabályok, biztonsági besorolás, illetve a részlegekre beosztás a büntetés-végrehajtási intézetekben döntetett el, a büntetés-végrehajtási bírói kontroll viszonylag csekély volt. A felmerült jogszabálmódosítási igény szerint a nemzetközi tapasztalatok is azt mutatják, hogy Európa legtöbb országában a fokozatok már nem büntetéskiszabási kérdésként, hanem büntetés-végrehajtási szakmai kérdésként jelentek meg.³⁷

2024. március 1-jével került bevezetésre a kategória- és kreditrendszer, amely az elítéltek új szempontú elkülönítését és a reintegráció hatékonyabb érvényesülését kívánja előmozdítani.³⁸ Kiemelendő, hogy a törvénymódosítás érintettjei csupán a jogerősen szabadságvesztés-büntetésre elítéltek köre. A letartóztatottakra, a büntetőjogi vagy szabálysértési elzárás végrehajtására, valamint a közérdekű munka és a pénzbüntetést szabadságvesztésre történő átváltoztatás után szabadságvesztés-büntetést töltőkre március után is a módosítás előtti szabályozás az irányadó.³⁹

A kreditrendszer bevezetését megelőző rendszerben a szabadságvesztés három végrehajtási fokozatához fokozatonként további három-három végrehajtási rezsime kapcsolódott. Ez a rendszer ugyan lehetővé tette az elkövetett bűncselekmény tárgyi súlyának és az elkövető személyében rejlő társadalomra veszélyességnek a kifejezését, azonban az

³⁶ SCHMEHL János: *A büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról szóló 2013. évi CCXL. törvény 2024. évi módosításának előzményei és háttere – A büntetés-végrehajtási szervezet megerősödése*, Börtönügyi Szemle, 2024/1. szám 5-15. o.

³⁷ HATLACZKI-KÁLMÁN Andrea: *A büntetés-végrehajtási jog aktuális változásai, avagy a kategória- és kreditrendszer*, <https://www.kre-dit.hu/tag/category-and-credit-system/#post-3152-footnote-1> (Megtekintés ideje: 2024. 10. 21.)

³⁸ Végső előterjesztői indokolás a büntetőjogi tárgyú és ehhez kapcsolódóan egyéb törvények módosításáról szóló 2023. évi XCVII. törvényhez általános indokolás

³⁹ <https://helsinki.hu/fontos-valtozas-a-bortonokban-kategoriak-es-kreditpontok-tajekoztatoink/> (Megtekintés ideje: 2024.10.21.)

elkülönítési szabályok merev érvényesítésével megnehezítette a büntetés-végrehajtási szervezet erőforrásainak hatékony allokációját, valamint a rezsimeken belül a biztonsági szempontok teljesülését. Mivel a végrehajtási fokozatok rendszere az elkövetett cselekmény alapján került meghatározásra a bíróság által, az elítélt büntetésének teljes ideje alatt (legyen az bármilyen időtartamú) az ügydöntő határozatban megállapított fokozathoz társult életrend-szabályozás alapján töltötte ki a büntetését, akár együttműködött a szervezettel, annak céljaival, illetve a szervezet személyi állományával, akár nem.⁴⁰ A törvény módosításának előkészületeként a BvOP több statisztikai háttérelvezést is készített, hiszen például 2022-ben összesen 40.604 fő fogvatartott „fordult meg” a hazai büntetés-végrehajtási intézetekben, a fogvatartottak éves átlaglétszáma mégis megközelítőleg 18.500 fő volt. Az eltérés a rövid ítéletek, a szabadulások, bevonulások, elővezetések, letartóztatások alakulásából fakad, illetve abból, hogy gyakori az a jelenség, hogy egy, már szabadságvesztés-büntetését töltő elítélttel szemben újabb, súlyosabb szabadságvesztés-büntetést szabnak ki. Ilyenkor a végrehajtásban folyamatban levő büntetés letöltése megszakad, hiszen a legsúlyosabb büntetés előtérbe kerül, annak a letöltése lesz az elsődleges. A büntetés súlyossága nem csupán a végrehajtási fokozaton alapul, hiszen súlyosabbnak minősül az a büntetés is, amelyiket ugyanabban a végrehajtási fokozatban szabják ki, azonban a feltételes szabadságra bocsátás lehetőségét kizárják. Az ítélezést tekintve nincs ebben semmi bonyolult, hiszen mindegyik esetben ügydöntő határozat születik, külön bűncselekményekről, azonban végrehajtási oldalról az elkövető azonossága miatt már a nyomon követés meglehetősen bonyolultabb, és gyakran előfordul, hogy az, hogy az elítélt éppen milyen fokozatú szabadságvesztés-büntetést tölt, közel sem tükrözi annak a személynek a társadalomra veszélyességét. Ezek alapján a BvOP törvénymódosítás-kezdeményezésének legfőbb oka a végrehajtási fokozatok statikussága volt, amely cselekményből következő ítéleteken alapul, és nem emberközpontú, és a büntetés-végrehajtási szervezet szempontjából nem tekinthető hatékonnak.⁴¹

II.1. A KATEGÓRIARENDSZERI BESOROLÁS, ÉS AZ EGYES KATEGÓRIÁK TARTALMA

Az új besorolási rendszerben egy egyszerűbb, ötfokozatú kategóriarendszer lesz az alapja a szabadságvesztés végrehajtási rendjének. A törvény meghatározása alapján a kategória

⁴⁰ SOMOGYVÁRI Mihály: *Az elítéltek klasszifikációja, a kategória-és kreditrendszer működési elve a 2024-ben hatályba lépő törvény alapján*, Börtönügyi Szemle, 2024/1. szám 15-37. o.

⁴¹ SCHMEHL *i.m.* 5-15. o

az egyéniesítés alapelve alapján működtetett végrehajtási környezet, amely igazodik az elítélt visszaesési és fogvatartási kockázatahoz, magatartásához, együttműködési készségéhez, és amely az elítélt szükségleteihez igazodó reintegrációs programok biztosításával szolgálja az egyéni bűnmegelőzési célok megvalósítását.⁴² Az elítéltek biztonsági és fogvatartási kockázatára is reagáló kategóriarendszer lehetővé teszi a büntetés-végrehajtási szervezet személyi állományának hatékony, a fogvatartás biztonságának fenntartásához rugalmasan igazodó beosztását, és segíti a büntetés-végrehajtási intézeti férőhelyek optimalizált kihasználását.⁴³ A végrehajtási fokozatok megmaradnak a büntető ítélet részeként, a szabadságvesztés végrehajtása során azonban a módosítást megelőzően eltérő funkcióval és más hangsúllyal kapnak helyet. Garanciális elemként az elítéltek kezdeti besorolásának kereteit határozzák meg a végrehajtási fokozatok, ezen belül azonban a büntetés-végrehajtási szervezet érvényesíti a szakmai alapú elkülönítési szempontrendszert, lehetőleg az elítélt lakcíméhez legközelebb eső büntetés-végrehajtási intézetben.⁴⁴

Kezdeti besorolási lehetőségek, és azok korlátozásai			
Kategória	Fogház	Börtön	Fegyház
V. (legszigorúbb)	Kezdeti besorolásban nem kerülhet	Büntetés-végrehajtási bírói kontroll mellett	
IV.	Büntetés-végrehajtási bírói kontroll mellett		
III.			Korlátozások mellett sorolható
II.		Korlátozások mellett sorolható	Kezdeti besorolásban nem kerülhet
I. (legenyhébb)	Korlátozások mellett sorolható	Kezdeti besorolásban nem kerülhet	Kezdeti besorolásban nem kerülhet

Táblázat forrása: SOMOGYVÁRI Mihály: *Az elítéltek klasszifikációja, a kategória-és kreditrendszer működési elve a 2024-ben hatályba lépő törvény alapján*, Börtönügyi Szemle, 2024/1. szám 15-37. o.

⁴² Bv. tv. 82. § 6. pont

⁴³ KOÓSNE MOHÁCSI Barbara: *A szabadságvesztés büntetés végrehajtási rendjének reformja, a kategória- és kreditrendszer*; Alkotmánybírósági Szemle, 2024/1. szám, 16-23. o.

⁴⁴ Bv. tv. 97. § (1) bekezdés

Ezen korlátozások mellett az elítéltek tényleges kategória-besorolása jogszabály szerint a kockázatelemzési, valamint a reintegrációs programok kiválasztását elősegítő vizsgálat alapján kerül meghatározásra.

A Bv. tv. a kategória-besorolások kapcsán három illetékességi szintet jelöl meg, a Központi Kivizsgáló és Módszertani Intézet (a továbbiakban: KKMI) központi és agglomerációs szervezeti egységeit, illetve az egyes büntetés-végrehajtási intézetek Befogadási és Fogvatartási Bizottságait (a továbbiakban: BFB). Az öt évet meg nem haladó szabadságvesztés-büntetések esetén, illetve, ha az elítéltet anya-gyermek részlegre helyezték, akkor az elítélt besorolásáról az adott büntetés-végrehajtási intézetben működő BFB dönt.⁴⁵ A KKMI szervezeti egységei határoznak a kezdeti besorolásról, amennyiben az elkövető a Btk. A nemi élet szabadsága és a nemi erkölcs elleni bűncselekmények című fejezetében tárgyalt bűncselekmények valamelyikét követte el, továbbá amennyiben emberölés minősített esetéért ítélték el. A bűncselekmény jellegétől függetlenül szintén a KKMI végzi a kategória-besorolást, ha az ítéletben tizenöt évnyi, vagy azt meghaladó szabadságvesztés-büntetésének kitöltését rendelték el.⁴⁶ Amennyiben a szabadságvesztés, vagy több szabadságvesztés-büntetés esetén azok együttes tartama, illetve beszámítás esetén a még végrehajtásra váró időtartam az öt évet meghaladja, de a tizenöt évet nem éri el, akkor a KKMI agglomerációs szervezeti egysége végzi el a kockázatelemzést és a besorolást.⁴⁷ A KKMI már a jelenlegi Bv. tv. megalkotásával egyidőben jött létre, korábban nem létezett hasonló szerv, amelyet jogelődjének lehetne tekinteni. A jogalkotó az intézetet egy elítéltek befogadására is alkalmas, önálló intézménynak szánta, azonban ez a reformok előtt nem valósult meg. Előre lépésre a 2024-es módosításokat megelőzően 2021-ben került sor, amikor a Budapesti Fegyház és Börtön területén belügyminisztériumi támogatás segítségével kialakították a KKMI elítéltek befogadására is alkalmas részlegét. A szexuális bűnelkövetőket, az emberölések minősített eseteit elkövetőket, illetve a tizenöt évnyi, vagy azt meghaladó szabadságvesztés-büntetésre ítélteteket ide szállították az ítéletük jogerőssé válását követően, ahol az elítélteket befogadták és kivizsgálták. Ez a kivizsgálás (kockázatelemzés) 2024-től nem csupán a KKMI központi, hanem a területi illetékességek mentén decentralizált területi végrehajtási egységek funkciója is.⁴⁸ Ezek alapján megállapítható, hogy a 2013-ban már meghatározott célját a KKMI a 2021-ben megkezdett

⁴⁵ Bv. tv. 95. § (4) bekezdés

⁴⁶ Bv. tv. 92. § (3) bekezdés a) pont

⁴⁷ Bv. tv. 92. § (3) bekezdés b) pont

⁴⁸ Az országban 5 területi illetékességű agglomerációs szervezeti egység található: Budapesten, Szegeden, Szombathelyen, Tiszaökon, valamint Vácon.

lépésekkel csupán 2024-től teljesíti teljes terjedelmében, hiszen a reformok a KKMI szerepét is jelentősen átalakították, illetve racionalizálták annak működését.⁴⁹

A kockázatelemzési és kezelési rendszer szempontjait a Bv. tv. taxatív módon felsorolja, a döntéseknek ezeken a tényezőkön kell alapulnia. Ezek alapján a besorolás a következő elemek értékelésén alapul:

- az elítélt által elkövetett bűncselekmény jellemzői, (például a cselekmény erőszakos mivolta, kiemelkedő tárgyi súly megléte, folytatólagos elkövetés)
- a szabadságvesztés büntetés tartama, illetve annak hátralévő része és végrehajtási fokozata, (a végrehajtási fokozat önmagában keretet ad és korlátokat szab a kezdeti besorolásnak)
- az elítélt kriminológiai jellemzői, (például, hogy az elítélt visszaeső, visszaesőnek nem minősülő bűnismétlő, vagy első bűntényes)
- az elítélt visszaesési és fogvatartási kockázata, (például az elkövető rendelkezik-e szuicid hajlammal, illetve szerhasználati függőségekkel)
- az elítélt korábbi fogvatartása során tanúsított magatartása, (például korábbi fegyelemsértések vizsgálata)
- az elítélt kockázatelemzési vizsgálat során tanúsított magatartása (például a vizsgálat során való együttműködés, vagy annak akadályozása).⁵⁰

A kockázatelemzés lefolytatásakor az elítéltnak nem csupán kezdeti kategória-besorolását határozzák meg, hanem lehetőség van arra is, hogy az elítéltek számára speciális programokba vagy speciális részlegekre való bevonásra javaslatot tegyenek.

Az egyes kategóriák tartalmát, ezáltal a szabadságvesztés végrehajtásának rendjét a Bv. tv. határozza meg. Az egyéniesítést szolgáló kategóriarendszer az elítélt életrendjének szigorúságát, az elérhető kedvezmények körét és mértékét, valamint a szabad élethez viszonyított lehetőségeket lépcsőzetesen bővülő rendszerben valósítja meg.⁵¹ Ebből következően az elítéltek őrzésének szigorúsága, elkülönítése, kapcsolattartása, szabad levegőn való tartózkodása, munkáltatása, életrendje eltérően alakul az egyes kategóriákban.

⁴⁹ SOMOGYVÁRI *i.m.* 15-37. o.

⁵⁰ Bv. tv. 92. § (2) bekezdés

⁵¹ 16/2014. (XII. 19.) IM rendelet a szabadságvesztés, az elzárás, az előzetes letartóztatás és a rendbírság helyébe lépő elzárás végrehajtásának részletes szabályairól 33. § (1) bekezdés

	I.	II.	III.	IV.	V.
Eltávozás	Engedélyezhető		Kivételesen engedélyezhető	Nem engedélyezhető	
Látogató intézeten kívüli fogadása, kimaradás	Engedélyezhető		Kivételesen engedélyezhető	Nem engedélyezhető	
Munkavégzés az intézményen kívül	Engedélyezhető		Kivételesen, ha a külvilágtól elkülöníthető		Nem engedélyezhető
Intézményen belüli mozgás	Felügyelettel, ellenőrzéssel, szabadon		Engedéllyel, felügyelet mellett, kivételesen szabadon	Engedéllyel, felügyelet mellett	
Zárkaajtó	Éjszaka zárva, nappal nyitva		Nappal időszakosan nyitva		Zárva
Telefonos kapcsolattartás	Heti 150 perc	Heti 100 perc	Heti 80 perc	Heti 50 perc	Heti 20 perc
Telekommunikációs eszköz használatával történő kapcsolattartás	Heti 2x60 perc	Heti 1x60 perc	Havi 3x60 perc	Havi 2x60 perc	Havi 1x60 perc
Csomag küldés és fogadás	Havi 3-3	Havi 2-2	Havi 1-1		
Látogató fogadás	Havi 2x90 perc		Havi 2x60 perc	Havi 1x90 perc	Havi 1x60 perc
Szabad levegőn tartózkodás	Napi 1+1 óra		Napi 1 óra		

Táblázat forrása: KOÓSNÉ MOHÁCSI Barbara: *A szabadságvesztés büntetés végrehajtási rendjének reformja, a kategória- és kreditrendszer*, Alkotmánybírósági Szemle, 2024/1. szám, 16-23. o.

A táblázat alapján szembetűnőek az egyes kategóriák közötti különbségek. A legszigorúbb V. kategóriában lévő elítéltek esetében nem engedélyezhető a büntetés-végrehajtási intézet elhagyása semmilyen formában sem, a IV. kategóriába soroltaknak kivételesen lehetőségük adódhat rá munkavégzés, vagy látogató intézeten kívüli fogadásával, azonban az eltávozás számukra is tiltott. A III. kategóriába soroltak már kivételes esetekben el is távozhatnak, azonban intézeten kívül munkavégzésük, látogató fogadásuk szabadon engedélyezhető. A két legenyhébb kategóriába sorolt elítéltek esetében mind az eltávozás, mind a külső munkavégzés, mind a látogató fogadás szabadon engedélyezhető. A progresszivitás a táblázatban feltüntetett további szempontok esetében is hasonlóan alakul, ennek célja az elítéltek ösztönzése a jó magaviseletre. Ezt kreditekkel jutalmazza, megfelelő creditszám összegyűjtése esetén az elítéltek enyhébb kategóriába kerülhetnek. Felmerül kérdésként, hogy

az alternatív szankciók alkalmazásának lehetőségei miatt nem épülnek bele a kedvezmények rendszerébe, amennyiben az elkövetők tanúbizonyosságot tesznek arról, hogy a büntetés célja érvényesül.

Főszabály szerint a különböző kategóriába sorolt elítélteket el kell különíteni egymástól, azonban a törvény ettől eltérést enged, és szükség esetén az I és a II., a III. és a IV., illetve a IV. és V. kategóriába sorolt elítéltek együtt is elhelyezhetők.⁵² A kategória-besorolás alapján történő elkülönítés nem érvényesül azonban számos részlegen, illetve foglalkozáson, így például besorolástól függetlenül együttesen helyezhetők el a fogvatartottak a gyógyító-terápiás részlegen, a drogprevenciós részlegen, a pszichoszociális részlegen, a vallási részlegen, a fiatalok, az idősek részlegen, az anya-gyermek részlegen, a hosszú időre elítéltek részlegen, valamint az első alkalommal szabadságvesztésre ítélték részlegen. Arra is van lehetőség, hogy a különböző kategóriába tartozó elítéltek együtt vegyenek részt a munkáltatásban, egy helyen dolgozzanak, egyszerre vegyenek részt az iskolai oktatásban, egyszerre tartózkodjanak a szabad levegőn.⁵³

II.2. A KREDITRENDSZER

Bevezetésre került új motivációs eszközként a kreditrendszer, amelynek célja, hogy az elítéltek a fent részletezett kategóriák közötti mozgásához egy objektív alapokon nyugvó, kiszámítható és átlátható keretet adjon. Ebből fakadóan a creditszerzés lehetősége minden fogvatartott számára, minden intézetben elérhető és biztosított kell, hogy legyen. A kezdeti besorolást követően az elítélt krediteket gyűjthet és ez alapján kedvezőbb kategóriába kerülhet, vagy kreditvesztés esetén a kategóriában visszasorolására kerülhet sor.⁵⁴ A kategóriaváltás tehát az elítélt aktív magatartásán, motivációján alapul, azonban a kategóriaváltásoknak is vannak bizonyos korlátai, hiszen mint ahogyan kezdeti besorolásként sem minősíthető az ítélet tartalmától függően az elítélt bármelyik kategóriába, így példás magaviselet esetén sem kerülhet például egy fegyház fokozatra ítélt az I. kategóriába. A kategóriaváltás lehetséges időpontja nem egységes, hanem igazodik a kiszabott szabadságvesztés büntetés tartamához, ahhoz arányosítva van. Az elítélt kezdeti kategória-besorolása alapján kiszámolják, hogy hány

⁵² Bv. tv. 101. § (1)-(3) bekezdések

⁵³ KOÓS NÉ MOHÁCSI *i.m.* 16-23. o.

⁵⁴ SOMOGYVÁRI *i.m.* 15-37. o.

kategóriaváltásra van lehetőség, és annak megfelelően egyenlő időtartamokra kell arányosítani a szabadságvesztés tartamát.⁵⁵ A fogvatartottak számára az ítélettartamból kerül meghatározásra a megszerezhető kreditek száma, mely megegyezik az ítélettartam hónapjaival. Legkorábban előre sorolásra a szabadságvesztés végrehajtásának megkezdésétől számított egy év elteltével kerülhet sor, ezt követően pedig két előre sorolás között legalább hat hónapnak el kell telnie.⁵⁶ Az elítélt egy alkalommal egy kategóriával sorolható előre, főszabály szerint a törvény nem biztosít lehetőséget a kategóriák közti ugrásra. Kivételes esetekben azonban előfordulhat, a törvény erre lehetőséget nyújt szigorúbb kezdeti besorolás vagy több szabadságvesztés büntetés folyamatos végrehajtása esetén, amennyiben az elkövető rendelkezik két kategória váltásához szükséges kredittel. A folyamatos előrehaladás és az ezzel járó enyhülés lehetősége motivációt nyújt minden elítélt számára, amellet, hogy a reintegráció mélyülését is szolgálja az egyénekben. Kategória előresorolásra akkor kerül sor, amennyiben az adott összesítési időszakban megszerezett vagy az előző előresoroláshoz szükséges kreditpontok számát meghaladó és áthozott kreditpontjai következtében eléri, vagy meghaladja a kategória-előresoroláshoz szükséges kreditpontok számát.⁵⁷ Ezzel szemben visszasorolásra kerül sor, ha az adott összesítési időszakban a kreditpontlevonások elvégzése eredményeként az aktuális kategóriabesorolása szerinti kreditpontjainak a száma nulla alá csökken.⁵⁸ Ez a rendszer tehát értékeli az elítélt magaviseletét, együttműködési készségét, reintegrációs tevékenységekben való részvételét. A jó magaviselettel és aktív együttműködéssel együtt járó enyhébb fogvatartási körülmények lehetősége elősegíti a büntetés egyéni céljainak megvalósulását, az elkövető reintegrációra való törekvését, hiszen az elítéltek érdekeltnek lesznek a végrehajtás rendjének megtartásában, különféle programok (például oktatás) részvételében, és a tevékenységekre válaszul kapott pozitív reakció erősíti az egyénekben a jogkövető magatartásra való törekvést.

A jogalkotó a kreditszerzés főbb formáit ugyan felsorolta a törvényben, azonban ez a lista nem teljeskörű, illetve a felsoroltak nem találhatók meg egységesen minden intézetben, hiszen az elérhető tevékenységi körök változhatnak az egyes intézetek adottságaitól függően. Így megállapítható, hogy a törvényben felsorolt összes kreditszerzési lehetőségeket nem

⁵⁵ 16/2014. (XII. 19.) IM rendelet a szabadságvesztés, az elzárás, az előzetes letartóztatás és a rendbíróság helyébe lépő elzárás végrehajtásának részletes szabályairól 36. § (2) bekezdés

⁵⁶ Bv. tv. 99. § (9) bekezdés

⁵⁷ 16/2014. (XII. 19.) IM rendelet a szabadságvesztés, az elzárás, az előzetes letartóztatás és a rendbíróság helyébe lépő elzárás végrehajtásának részletes szabályairól 40. § (5) bekezdés

⁵⁸ 16/2014. (XII. 19.) IM rendelet a szabadságvesztés, az elzárás, az előzetes letartóztatás és a rendbíróság helyébe lépő elzárás végrehajtásának részletes szabályairól 40. § (9) bekezdés

kötelesek az intézmények biztosítani, mindamellett, hogy a felsorolásban nem szereplő, más programokon való részvételt is jutalmazhatják. A tipikusan előforduló kreditszerzési lehetőségek és szempontok az alábbiak: iskolarendszerű képzések és szakképzési programok, az ezekben elért tanulmányi eredmény, munkáltatásban való részvétel, a munkavégzés minősége, reintegrációs programokon való részvétel rendszeressége, motiváltsága, személyes hozzájárulása stb.⁵⁹ Amennyiben a fogvatartott szabadságvesztés-végrehajtás alatt tanúsított magatartása az intézet biztonságát, illetve a biztonságos fogvatartást veszélyezteti, úgy a fogvatartott a fenyítés függvényében kreditpontokat veszíthet.⁶⁰ Törvényi szinten a kreditszerzéshez hasonló módon meghatározás nem található a kreditvesztéseket illetően, ezek az intézet jogkörébe tartoznak. Annak érdekében, hogy a visszaélésszerű működést minden irányban ki lehessen védeni, a döntések büntetés-végrehajtási bírói és bizottsági kontrollmechanizmusok mellett születhetnek meg.

Összességében a fogvatartottak sikeres reintegrációja érdekében bevezetett büntetés-végrehajtási reformnak köszönhetően a társadalomba való visszailleszkedés folyamata a fogvatartás teljes ideje alatt, hatékonyabban megvalósulhat. A jogalkotó célja egy átláthatóbb fogvatartotti besorolási rendszer kialakítása volt, amelyben hatékonyabban érvényesül a progresszivitás elve, ennek a célkitűzésnek megfelelnek a módosítások. A társadalmi reintegrációnak kiemelkedő szerepe van a visszaesés megelőzésében, ezt úgy lehet a leghatékonyabban szolgálni, ha a visszailleszkedésre felkészítő, azt elősegítő folyamat mihamarabb elindul. Hogy az új rendszer mennyire lesz képes elérni a jogalkotó által meghatározott céljait, a gyakorlati működés során fog kiderülni, mindenesetre afelől nem állnak fenn kételyek, hogy az egyéni büntetési célok érvényesülése és a sikeres reintegráció egy olyan közös cél, amely a fogvatartottak, az állam és a társadalom érdekeit egyaránt szolgálja. Amennyiben a jövőben rendelkezésre álló adatok a reform sikerességét igazolják, az magában hordozza az alternatív szankciók alkalmazási körének kiterjesztését is. Azok az elkövetők, akik időszakról-időszakra enyhébb kategóriákba sorolást érdemelnek ki a szabálykövető, jó magaviseletükkel, tanúbizonyságot tesznek arról, hogy a szabadságvesztés-büntetésük célja, mind a generális, mind a speciális prevenció érvényesül, az előtt, hogy a büntetésük teljes időtartamát kitöltenék. Ez a kitétel pedig az egyik alternatív szankciónak is tekinthető intézmény, a feltételes szabadságra bocsátás szubjektív feltétele, hogy az elítéltnak a büntetés végrehajtása alatt tanúsított kifogástalan magatartására és arra a készségére tekintettel, hogy

⁵⁹ Bv. tv. 38. §

⁶⁰ <https://bv.gov.hu/hu/jutalmazas-fenyites> (Megtekintés ideje: 2024. 11. 07.)

törvénytisztelő életmódot fog folytatni, alaposan feltehető, hogy a büntetés célja további szabadságelvonás nélkül is elérhető.⁶¹ Az összecsengés magában hordozza annak a kérdését, hogy szükséges-e a feltételes szabadságra bocsátás szabályozásának felülvizsgálata, és harmonizációja a büntetés-végrehajtási normákkal, hiszen az anyagi jog szabályozása korábban is mindig igazodott a végrehajtási jog szabályaihoz a feltételes szabadságra bocsátás esetében.

III. A FELTÉTELES SZABADSÁGRA BOCSÁTÁS

III.1. A FELTÉTELES SZABADSÁGRA BOCSÁTÁS LÉNYEGE, JOGI TERMÉSZETE

A feltételes szabadságra bocsátás intézményének alapgondolata akkor jelent meg, amikor a büntetés-végrehajtási intézetek céljaként megfogalmazódott az elkövető társadalomba való visszavezetése. Ebből fakadóan ez a jogintézmény bizonyos nézetek szerint egy, a szabadságvesztés helyettesítőjeként szolgáló alternatív szankciótípus.⁶² Az intézmény lehetőséget nyújt az elkövető számára bizonyos bűncselekmények esetén – ha a bíróság rendelkezik a feltételes szabadság lehetőségéről és annak legkorábbi idejéről – a szabadságvesztés-büntetés idejének részleges kitöltésére, és a társadalomba való korábbi visszakerülésre. Hangsúlyozni kívánom, hogy a feltételes szabadságra bocsátás nem a kiszabott büntetés tartamát rövidíti le, csupán a szabadságelvonás további végrehajtása alól mentesíti az elítéltet. A feltételes szabadság idejének sikeres lejártával a szabadságvesztés büntetés végrehajtottnak minősül.

A feltételes szabadságra bocsátás rendeltetése mellett említést kell tenni a büntetés fogalmáról, illetve céljáról, hiszen az intézmény alapvető feltétele, hogy akkor illeti meg az elkövetőt, amennyiben a büntetés célja a szabadságvesztés büntetés teljes kitöltése nélkül is elérhető. A büntetés fogamát a Btk. nem határozza meg, a jogalkotó azonban a törvény indokolásában definiálja, mi szerint a büntetés a bűncselekmény elkövetése miatt kiszabott, a bűncselekmény társadalomra veszélyességével arányban álló joghátrány.⁶³ A büntetés célját már a törvény szövegében találjuk, a Btk. 79. §-a szerint „a büntetés célja a társadalom védelme

⁶¹ KÓNYA István: *Magyar Büntetőjog I-IV. - új Btk. - Kommentár a gyakorlat számára*, ORAC Kiadó, Budapest, 2024. - <https://jogkodex.hu/doc/7261216> (Megtekintés ideje: 2024. 11. 10.)

⁶² NAGY Anita: *Feltételes szabadságra bocsátás mint a közösségi szankciók egyik alternatívája*, In: *Emberek őrzője – Tanulmányok Lőrincz József tiszteletére*. Szerkesztette: Hack Péter, Koósne Mohácsi Barbara, Budapest, Elte Eötvös Kiadó, 2014. 149-157. o

⁶³ CSEMÁNÉ VÁRADI Erika – GÖRGÉNYI Ilona – GULA József – HORVÁTH Tibor – JACSÓ Judit – LÉVAY Miklós – SÁNTHA Ferenc: *Magyar büntetőjog - általános rész*, Budapest, Wolters Kluwer Kiadó, 2019. 328. o.

érdekében annak megelőzése, hogy akár az elkövető, akár más bűncselekményt kövessen el.” A büntetésnek tehát speciális, azaz az elkövetőre vonatkozó megelőző, illetve generális, azaz a társadalom többi tagját tekintve elrettentő szerepe is van. A társadalom védelme minden jogkövető polgár érdeke, közérdek. Ezért is kiemelt fontosságú, hogy az eljáró bíróságok azt soha, egyetlen döntésük során se tévesszék szem elől. A szabadságvesztés végrehajtásának célja pedig az ügydöntő határozatban meghatározott joghátrány érvényesítése, valamint a végrehajtás alatti reintegrációs tevékenység eredményeként annak elősegítése, hogy az elítélt szabadulása után sikeresen visszailleszkedjen a társadalomba, és a társadalom jogkövető tagjává váljon.⁶⁴ Azonban ha az elkövető oldalán nem jelenik meg a hajlandóság a jogrend szerinti életmód tanúsítására, nem alkalmazható a feltételes szabadságra bocsátás intézménye, hiszen a büntetés célja nem érvényesül sem a társadalom, sem az elkövető szempontjából.

A kriminológia tudomány álláspontja szerint a társadalom azért hozta létre a büntetés-végrehajtási intézményeket, hogy azon keresztül a fogvatartottak a büntetés-végrehajtás során alkalmazott program hatására személyiségváltozáson menjenek keresztül.⁶⁵ Az alkalmazott programok fundamentuma az elítéltek pozitív irányba történő nevelése, hiszen változás nélkül a büntetésük kitöltése után sem illeszkednének vissza a társadalomba, nem tudnának olyan magatartást tanúsítani, mint a jogkövető állampolgárok. Elsődleges feladata a nevelési programoknak a *„fogvatartottak személyiségének megismerése, az önképzés és szabadidős tevékenységek előtérbe helyezése, a felelősségérzet fenntartása, erősítése, a társadalmi hasznosság tudatának kialakítása, a családi kapcsolatok erősítése, az önbecsülés és a szabadulás utáni beilleszkedés elősegítése”*⁶⁶. Ezt a változást célozza tehát a büntetés-végrehajtási intézet megvalósítani az elkövetőkben. Éppen ezért komoly társadalmi érdek is fűződik a helyes és megfelelő alkalmazásához. A korábbi szabaduláshoz fűzött remény megfelelő motivációt nyújthat az elkövetők számára, hogy a büntetés-végrehajtási intézetben töltött idejük alatt jó magaviseletet tanúsítsanak, majd „kint” folytassák a jogszabályoknak megfelelő magatartást, életvezetési stílust, így az intézmény kriminálpedagógiai eszköznek is tekinthető.⁶⁷ *„Vizsgálati eredmények azt mutatják, hogy a feltételes szabadság intézménye jobban elősegíti a visszaesés megelőzését, mint a büntetés teljes kitöltése. A feltételes szabadság*

⁶⁴ LAJTÁR István: *A feltételes szabadságra bocsátásról*, In.: Sic itur ad astra Ünnepi kötet a 70 éves Blaskó Béla tiszteletére, Szerkesztette: MADAI Sándor – PALLAGI Anikó – POLT Péter, Ludovika Kiadó, Budapest, 2020. 315-323. o.

⁶⁵ FLIEGAUF – RÁNKI i.m. 15-20. o.

⁶⁶ KÁRPÁTI Tamás: *A nevelői tevékenység tapasztalatai a Márianosztrai Fegyház és Börtönben*, Börtönügyi Szemle, 2003. 22. évfolyam 3. szám 45-50. o.

⁶⁷ LAJTÁR István: *A szabadságvesztés izolációmentes végrehajtása – A feltételes szabadság és a reintegrációs őrizet*, Ügyészek lapja, 2020/6. szám 67-85. o.

lehetősége a büntetés-végrehajtás rendjének megtartására is ösztönzi az elítéltet.”⁶⁸ A jogalkotó célja ezzel az intézménnyel pontosan ezen motiváció ébresztése az elkövetőkben, hiszen a Bv. tv. alapján a büntetések és az intézkedések célja nem csupán a joghátrány megvalósítása, hanem az elkövető jogkövető életmódra való nevelése, illetve a társadalomba való visszavezetése.⁶⁹ Szintén erről rendelkezik a Btk. miniszteri indokolása is, mely szerint „*A feltételes szabadságra bocsátás alapgondolata az elítéltnak a társadalomba való visszavezetése, a szabad életbe történő beilleszkedés elősegítése.*”⁷⁰ Minél hamarabb elindul a reintegrációs folyamat, és minél hamarabb hagyja el az elkövető a fogva tartó intézetet, annál kevésbé lesz kitéve a börtönártalmaknak. Természetesen a mihamarabbi szabadítás eszközölése nem írhatja felül a jogintézmény, valamint a szabadságvesztés alapvető céljait. Fontos megemlíteni, hogy az elkövetőre gyakorolt pozitív hatások mellett a feltételes szabadságra bocsátásnak további pozitívuma, hogy nem csupán könnyíti a jogkövető magatartásra ösztönzés által a büntetés-végrehajtási intézetek munkáját, hanem az intézetek zsúfoltságának csökkentésére is kiváló eszköz.⁷¹ Összességében amennyiben a feltételes szabadságra bocsátás a törvények által meghatározott alapkoncepciója szerint megvalósul a gyakorlatban, céljait sikeresen betöltve, akkor az előnyösebb helyzetet idéz elő mind a fogvatartott, mind az állam, illetve a jogkövető állampolgárok számára.

III.2. KITEKINTÉS – NEMZETKÖZI ELVÁRÁSOK

A feltételes szabadságra bocsátás intézményével kapcsolatban több szupranacionális szervezet is szabályozási szinten foglalkozik, köztük az Európai Unió és Európa Tanács is. Az Európa Tanács ajánlások formájában fogalmaz meg minimumkövetelményeket a tagállamok számára. Az ajánlások célja a jogharmonizáció a tagállamok között, és jelen esetben egy igazságos, a jogbiztonság követelményeinek megfelelő igazságszolgáltatás megvalósítása. A tagállamok közti jogharmonizációs törekvések egészen 1965-ig nyúlnak vissza. A Határozat (65) „*A felfüggesztett büntetés, a próbára bocsátás és a szabadságvesztés egyéb alternatíváiról*” című határozatban⁷² még csupán általánosan rendelkeztek arról, hogy a

⁶⁸ NAGY Ferenc: *A büntetőjog általános része*, Korona Kiadó, Budapest, 2001. 338. o.

⁶⁹ Bv. tv. 83. § (1) bekezdés

⁷⁰ T/6958. számú törvényjavaslat indokolással - A Büntető Törvénykönyvről

⁷¹ BAGOSSY Mária: *A feltételes szabadságra bocsátást kizáró okok az új Btk.-ban*, Jogtudományi Közlöny, 2022/6. szám, 221-233. o.

⁷² Resolution (65) on suspended sentence, probation, and other alternatives to imprisonment

tagállamoknak mind a törvényhozás, mind a joggyakorlat szintjén a bebörtönzés elkerülésére kell törekedniük.⁷³ Később a Határozat (76) 10 „*A börtönbüntetések helyett alkalmazható egyes alternatív intézkedésekről*”⁷⁴ szóló határozat kiemelte, hogy az alternatív szankciók alkalmazása előnyösebb mind a tagállamok, mind az elkövetők szemszögét tekintve, hiszen ezen szankciók is ugyanúgy az elkövető jogkövető életmódra való nevelését szolgálják, ráadásul az állam számára is kevésbé költségesek.⁷⁵

Az Európa Tanács R (99) 22 számú „*A tagállamokhoz a büntetés-végrehajtási intézetek zsúfoltságáról és a szabadságvesztés büntetés inflálódásáról*”⁷⁶ ajánlásában úgy tekint a feltételes szabadságra, mint az egyik leghatékonyabb és leginkább konstruktív intézkedésre a túlszűfolttság elleni küzdelemben.⁷⁷ „*Olyan intézkedések kifejlődését kell segíteni, amik a letöltendő ítélet hosszát rövidítik, azáltal, hogy lehetőséget biztosítanak az egyéni intézkedésekre, mint a feltételes szabadlábra helyezés, a kollektív intézkedésekkel szemben, amelyek a börtönök túlnépesedését próbálják megátolni.*”⁷⁸ Ez az ajánlás ad egy példálózó felsorolást a szabadságvesztés alternatívájaként szolgáló közösségi szankciókról, melyben szerepel a feltételes szabadságra bocsátás felügyelet elrendelése mellett.⁷⁹

Az Európa Tanács Miniszteri Bizottság R (2003)22⁸⁰ ajánlása „a feltételes szabadságra bocsátásról” meghatározza, hogy mit tekint az Európa Tanács feltételes szabadságra bocsátásnak. „*A feltételes szabadságra bocsátás olyan, jogszabály által szabályozott intézmény, amely elviekben lehetővé teszi, hogy a szabadságvesztéssel sújtott terhelt az ítéletben meghatározott tartam teljes kitöltését megelőzően szabadlábra kerülhessen. Nem tartozik ide a kegyelem és az amnesztia.*”⁸¹ Az ajánlás az elítélt reintegrációja mellett a jogintézmény közbiztonság megőrzésében betöltött szerepét hangsúlyozza, bár azt leszögezi, hogy nem mindenáron. Olyan rövid idejű szabadságvesztések esetén, amelyeknél a büntetés célja nem valósulhat meg feltételes szabadságra bocsátás alkalmazása mellett, más módszerek igénybevétele szükséges.⁸² Az ajánlás általános elvként megfogalmazza, hogy a börtönártalmak

⁷³ NAGY Anita: *Szabadulás a büntetés-végrehajtási intézetből*, Bíbor Kiadó, Miskolc, 2015. 120. o.

⁷⁴ Resolution (76) 10 on certain alternative penal measures to imprisonment

⁷⁵ NAGY i.m. 120. o.

⁷⁶ Recommendation N. (99) 22 concerning prison overcrowding and prison population inflation

⁷⁷ NAGY Anita: *Egy konferencia emlékei, avagy a feltételes szabadságra bocsátás és az Európa Tanács Ajánlásai*, Jura, 2016/1. szám 263-268. o.

⁷⁸ Recommendation No. R (99) 22, 23. pont

⁷⁹ JUHÁSZ Zsuzsanna: *A szabadságvesztésről nemzetközi kitekintésben*, Forum: Acta Juridica et Politica, 2020. X. évfolyam, 2. szám 163-178. o.

⁸⁰ Recommendation Rec (2003)22 of the Committee of Ministers to member states on conditional release (parole)

⁸¹ NAGY i.m. 121. o.

⁸² Recommendation Rec (2003)22 4.b. pont

csökkentése, valamint az elítéltek társadalomba való visszailleszkedésük elősegítése érdekében minden elkövető számára – beleértve az életfogytig tartó szabadságvesztésre ítéltet is – elérhetővé kell tenni a feltételes szabadságra bocsátást.⁸³ Ez a feltétel hazánkban sem a határozott ideig tartó szabadságvesztés, sem az életfogytig tartó szabadságvesztés esetén nem teljesül, hiszen a törvény mindkét esetben határoz meg olyan eseteket, amelyekben a bíró mérlegelési jogosultsága ki van zárva, és a törvény automatikusan megfosztja az elkövetőt a feltételes szabadságra bocsátás lehetőségétől.⁸⁴

Az Európa Tanács Miniszteri Bizottság Európai Börtönszabályokról szóló R/2006/2 ajánlásában megerősíti azt az elvet, hogy az elkövetőt minél hamarabb segíteni kell visszailleszkedni a társadalomba, különösen a foglalkoztatás és a családi háttér által. Ennek a megvalósításához elengedhetetlen az elkövető feltételes szabadságra bocsátása. A büntetés-végrehajtási intézetekben erre irányuló, speciális programokat kell biztosítani az elítéltek számára.⁸⁵

III.3. A FELTÉTELES SZABADSÁGRA BOCSÁTÁS A MAGYAR BÜNTETŐJOGBAN

III.3.1. A FELTÉTELES SZABADSÁGRA BOCSÁTÁS TÖRTÉNETE

A feltételes szabadságra bocsátás intézményének megjelenése a 19. századi angol progresszív börtönrendszerek kialakulásával vonható párhuzamba. Angliában a megjavulást mutató elítéltek a szabadságvesztés-büntetés végrehajtásának utolsó szakaszában, a büntetés javarészének letöltése után feltételes szabadságra kerültek. Az intézmény(ek) alap gondolata az olyan elkövetők fokozatos visszavezetése a társadalomba, a szabad életbe való visszarendezkedésük elősegítése, akik a „megjavulás” jegyeit mutatták. A feltételes szabadságra bocsátás alkalmazásának lehetősége elsődlegesen a javítás, nevelés gondolatainak elterjedése után került előtérbe. A jogintézmény megfelelő lehetőséget biztosít speciálpreventív szempontok érvényesüléséhez, ugyanis ez az elítéltek társadalomba való visszavezetését, visszailleszkedését szolgálja.⁸⁶

⁸³ Recommendation Rec (2003)22 4.a. pont

⁸⁴ A Btk. 38. § (4)-(5) bekezdései sorolják fel azokat az esetköröket, amikor a bírónak nincs mérlegelési jogköre, és a feltételes szabadságra bocsátás lehetősége kizárt.

⁸⁵ Az Európa Tanács Miniszteri Bizottság Európai Börtönszabályokról szóló R/2006/2 ajánlása a tagállamok számára <https://rm.coe.int/16804d4ce0> (Megtekintés ideje: 2023.10.01.)

⁸⁶ CSEMÁNÉ-GÖRGÉNYI-GULA-HORVÁTH-JACSÓ-LÉVAY-SÁNTHA *i.m.* 328. o.

A hazai szabályozás alakulásának sajátossága, hogy – az 1950-es évek kivételével – a jogintézmény szabályairól az anyagi jogi törvénykönyvek rendelkeznek, végsősoron azonban az alapvető anyagi jogi vetülete mellett az intézmény végrehajtási kategória is. Így a feltételes szabadságra bocsátás intézményének szabályozására egy sajátos anyagi jogi és végrehajtási jogi kettősség jellemző.⁸⁷

A magyar jogrendszerünkben törvényi szabályozási szinten először az 1878. évi V. törvénycikkben, (a továbbiakban: Csemegi-kódex) jelent meg a feltételes szabadságra bocsátás intézménye, amelyet közvetítő intézetben letartóztatott személyekkel szemben, illetve azokkal szemben lehetett alkalmazni, akiket három évnél rövidebb fegyházra, vagy egy évet meghaladó börtönbüntetésre, vagy másnemű szabadságvesztés-büntetésre ítélték, és a közvetítő intézetbe szállítás feltételeinek megfeleltek, feltéve, ha a „*jóviseletük és szorgalmuk által a javulás reményét megerősítették.*”⁸⁸ Az elítéltek saját kérelmük, illetve a felügyelő bizottság ajánlása alapján az igazságügyi miniszter rendelkezése szerint szabadulhattak, amennyiben a büntetésük legalább háromnegyed részét, életfogytig tartó szabadságvesztés esetén legalább 15 évet már kitöltöttek. A kódexben már szabályozták a jogintézményből kizártak körét is, amely szerint nem voltak feltételes szabadságra bocsáthatóak a külföldiek, illetve a visszaesők a kódexben taxatív módon felsorolt büntettek vagy vétségek eseteiben.⁸⁹⁹⁰ Egyedül a Csemegi-kódexben fedezhető fel olyan szigorú rendelkezés, amely már a visszaesőket is kizárja a kedvezmény alól, bár nem általánosan, bármilyen bűncselekmény elkövetése esetén.

A büntetőtörvénykönyv általános részéről szóló 1950. évi II. törvény nem tartalmazta a büntetések végrehajtására vonatkozó, rendelkezéseket, így a feltételes szabadságra bocsátásról szóló szabályozást a 39. törvényerejű rendelet a büntetőtörvénykönyv általános részének hatálybaléptetéséről tartalmazta. A törvényerejű rendelet 2. §-a helyezte hatályon kívül a Csemegi-kódex még hatályos rendelkezéseit, az új szabályozást a 31. § léptette életbe. Az elítéltet az igazságügyminiszter bocsátja feltételes szabadságra, ha az egy évet meghaladó szabadságvesztés büntetés háromnegyed részét, de legalább egy évet már kitöltötte, valamint a büntetés-végrehajtás alatt munkakötelezettségének pontosan eleget tett, kifogástalan magaviseletet tanúsított, valamint a szabadságra bocsátás a társadalom védelme érdekében nem

⁸⁷ NAGY Ferenc: *A határozott ideig tartó szabadságvesztésből történő feltételes szabadságra bocsátásról*, In: Börtönügyi Kaleidoszkóp – Ünnepi kötet Dr. Lőrincz József 70.születésnapja tiszteletére, Budapest, 2014. 152-162. o.

⁸⁸ Csemegi-kódex 48. §

⁸⁹ Csemegi-kódex 49. §

⁹⁰ A Csemegi-kódex a 333., 344., 350., 355., 370., 379., 422., 423., 424. §-ban meghatározott bűncselekmények elkövetése esetén zárta ki a visszaesőket

mutatkozik veszélyesnek.⁹¹ Életfogytig tartó szabadságvesztés esetén legalább tizenöt év kitöltése, valamint az előbb felsorolt feltételek teljesítése szükséges a feltételes szabadsághoz. Amennyiben a feltételek teljesülnek, és az elkövető kimagasló teljesítményű munkavégzést tanúsít a büntetés-végrehajtási intézetben, kedvezményesen, a büntetés kétharmadának kitöltése, életfogytig tartó szabadságvesztés esetén tizennégy év kitöltése után szabadulhat. A munkavégzés mennyiségének és minőségének ilyen mértékű számbavétele a feltételes szabadságra bocsátás mérlegelésekor igen hátrányosan érintett sok olyan elkövetőt, akikben megtalálható volt a javulás szándéka, illetve magatartása kifogástalan volt, csupán kora, neme, egészségi vagy fizikai állapota miatt nem volt képes kimagasló teljesítményű munkavégzésre.⁹² A törvényerejű rendelet a felügyelőbizottság intézményét megszüntette. Egy évvel később, az 1951. évi 31. törvényerejű rendelet helybenhagyta a korábbi törvényerejű rendelet szabályozását azzal a módosítással, hogy az igazságügyi miniszter átruházhatja a feltételes szabadságra bocsátásra vonatkozó hatáskörét az ügyésznek.⁹³

Az 1961. évi V. törvény a Magyar Népköztársaság Büntető Törvénykönyvéről (a továbbiakban: szocialista Btk.) a szabályozási történet folyamán először a bíróságok hatáskörébe utalta a feltételes szabadságra bocsátás lehetőségéről szóló döntést, ami egy ígéretes előrelépés volt a korábbi megoldásokhoz képest. A szocialista Btk. lehetőséget biztosított mind a határozott ideig tartó szabadságvesztés, mind az életfogytig tartó szabadságvesztés-büntetés részleges kitöltése után a feltételes szabadulásra, azonban fontos megemlíteni, hogy a törvénykönyv alapvetően nem tartalmazta az életfogytig tartó szabadságvesztést, ezt a jogintézményt, és ezáltal az életfogytig tartó szabadságvesztésből feltételes szabadságra bocsátást az 1971. évi 28. törvényerejű rendelet vezette vissza a szabályanyagba. Eltérő időtartamot kellett kitöltenie az elkövetőknek attól függően, hogy szándékos, vagy gondatlan bűncselekményt követtek el, ugyanis szándékos bűncselekmények esetén leghamarabb a büntetés háromnegyed, gondatlan bűncselekmény esetén leghamarabb a büntetés kétharmad részének kitöltése után volt meghatározható a feltételes szabadság kezdetének időpontja, amennyiben alaposan feltételezhető volt, hogy a büntetés célja a szabadságvesztés-büntetés részleges kitöltésével is elérhető.⁹⁴ Nem volt feltételes szabadságra bocsátható az elkövető, amíg szándékos bűncselekmény esetén legalább hat, gondatlan

⁹¹ 1950. évi 39. törvényerejű rendelet 31. § (1) bekezdés

⁹² KÁDÁR Miklós – KÁLMÁN György: *A büntetőjog általános tanai*, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó Budapest, 1966. 712-716. o

⁹³ 1951. évi 31. törvényerejű rendelet 4. §

⁹⁴ Szocialista Btk. 39. § (1) bekezdés

bűncselekmény esetén legalább három hónapot le nem töltött a szabadságvesztés-büntetésből. Életfogytig tartó szabadságvesztés-büntetés esetén legalább tizenöt, halmazati büntetés esetén legalább húsz év kitöltése után rendelkezhetett a bíróság a feltételes szabadságra bocsátás időpontjáról. A szocialista Btk. kizárta a feltételes szabadság lehetőségét azon elkövetőktől, akik(et): egy újabb szándékos bűncselekményt követtek el egy korábbi szándékos bűncselekmény elkövetése miatt kiszabott szabadságvesztés-büntetés kitöltése vagy végrehajthatósága megszűnése előtt; „életmódjából, vagy az általa elkövetett bűntett jellegéből megállapítható, hogy a társadalmi együttélés szabályaival konokul szembehelyezkedik.”; szabadságvesztés-büntetés végrehajtásának befejezése előtt elkövetett bűncselekmény miatt újabb szabadságvesztésre ítélték; kiutasításra ítélték.⁹⁵ A törvény úgy rendelkezett a feltételes szabadság idejéről, hogy határozott ideig tartó szabadságvesztés esetén a feltételes szabadság tartama azonos a büntetésből hátralévő idővel, életfogytig tartó szabadságvesztés esetén pedig tíz év.

A Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény (Továbbiakban: rBtk.) szabályrendszere áll a legközelebb a hatályos joganyaghoz. Az rBtk. szabályozásaiból egyrészt szigorodó szabályozási tendencia rajzolódik ki, ugyanis a jogalkotó több törvénymódosítás által is bővítette a feltételes szabadságra bocsátásból kizártak körét. Másrészt enyhébb jogalkotási megoldásokat is találhatunk, hiszen az rBtk. nem vette át a szocialista Btk.-ból, hogy eltérő az a minimum idő, amelyet az elítélt köteles letölteni a szabadságvesztés büntetéséből szándékos, illetve gondatlan bűncselekmény esetén. A feltételes szabadságra bocsátás lehetőségének alapvető feltétele, hogy az elkövető büntetés-végrehajtási intézetben töltött ideje alatt olyan kifogástalan magatartást tanúsít, és olyan készségességet mutat, amelyből alaposan feltehető az, hogy a büntetés célja a teljes szabadságvesztés-büntetés kitöltése nélkül is elérhető.⁹⁶ A feltételes szabadság lehetősége főszabály szerint egyaránt határozott ideig tartó és életfogytig tartó szabadságvesztés büntetés esetén is fennáll. Kivételt képező eset, amikor valakit életfogytig tartó szabadságvesztésre ítézés után újból életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélnék, ugyanis ilyenkor a feltételes szabadságra bocsátás lehetőségétől eszik az elkövető. A jogalkotó eltérő időtartamot állapít meg a feltételes szabadság legkorábbi időpontját tekintve, a szabadságvesztés büntetés végrehajtási fokozatai szerint differenciálva. E szerint a fogházban végrehajtandó büntetésnek legalább a kétharmad, a börtönben végrehajtandó büntetésnek legalább a háromnegyed, a fegyházban végrehajtandó büntetésnek legalább a négyötöd

⁹⁵ Szocialista Btk. 39. § (2) bekezdés

⁹⁶ rBtk. 47. § (1) bekezdés

részének kitöltése szükséges a feltételes szabadságra bocsátás legkorábbi lehetősége előtt.⁹⁷ Sokak szerint ez a szabályozási megoldás nagyobb mértékben járult hozzá a visszaesés megelőzéséhez, mint a jelenleg hatályos jogalkotói megoldás. Életfogytig tartó szabadságvesztés esetén legalább húsz, el nem évülő bűncselekmény esetén legalább harminc év kitöltendő a feltételes szabadságra bocsátás legkorábbi időpontja előtt. Az rBtk.-t módosító 1997. évi LXXIII. törvény, valamint a 2003. évi II. törvény iktatott be egy kedvezményt az elkövetők számára, ugyanis különös méltánylást érdemlő helyzetben három évet meg nem haladó szabadságvesztés büntetések esetén a bíróság ítéletében rendelkezhet úgy, hogy a büntetés felének kitöltése után az elítélt feltételes szabadságra bocsátható. Ez az ún. feles kedvezmény, amely a hatályos szabályozásban is megtalálható, csupán annyi engedménnyel, hogy hatályos jogunkban még az öt évet meg nem haladó büntetések esetén is elérhető a kedvezmény. A többszörös visszaesők esetén azonban ez a rendelkezés nem volt alkalmazható.⁹⁸ Az rBtk. kizárta feltételes szabadság lehetőségéből azokat az elkövetőket, akiket olyan szándékos bűncselekmény miatt ítélték szabadságvesztésre, amelyet korábbi végrehajtandó szabadságvesztésre ítélsük után, a végrehajtás befejezése előtt követtek el; akik a szabadságvesztés büntetés generális minimumánál, azaz két hónapnál kevesebb időt töltöttek büntetés-végrehajtási intézetben; akik a szabadságvesztés-büntetés kitöltését önhibájukból nem kezdték meg; akik erőszakos többszörös visszaesők; akik a bűncselekményt bűnszervezetben követték el.⁹⁹

III.3.2. A HATÁLYOS SZABÁLYOZÁS

Az előbbieken bemutatott, komoly hagyományokkal rendelkező jogintézmény szabályozása átalakult, jelenleg a feltételes szabadságra bocsátásra vonatkozó anyagi jogi szabályokat a Btk., a végrehajtásra vonatkozó szabályokat pedig a Bv. tv. tartalmazza. A feltételes szabadsághoz kapcsolódó eljárásjogi kérdéseket a 2017. évi XC. törvény a büntetőeljárásról (a továbbiakban: Be.) rendezi. A 4/2013. (X. 14.) BK vélemény¹⁰⁰ szerint vitás esetekben, ahol még az elkövetés idején az rBtk., az elbírálás idején viszont már az új Btk. volt

⁹⁷ rBtk. 47. § (2) bekezdés

⁹⁸ rBtk. 47. § (3) bekezdés

⁹⁹ rBtk. 47. § (4) bekezdés

¹⁰⁰ 4/2013. (X.14.) BK vélemény Határozott tartamú szabadságvesztés esetében a feltételes szabadságra bocsátás lehetőségéről

hatályban, az új Btk. alkalmazása lehetséges enyhébb elbíráláskori rendelkezésekre hivatkozva, mivel a feltételes szabadságra bocsátás legkorábbi időpontjáról való döntés a Btk. 2. § (1)-(2) bekezdések szerinti elbírálás fogalma alá tartozik.

A feltételes szabadság időtartama azonos a büntetésből hátralevő rész idejével, de legalább egy év. A feltételes szabadságra bocsátással a szabadságvesztés büntetés ténylegesen végrehajtandó tartama csökken, ez azonban jogi értelemben továbbra is a szabadságvesztés szerves részét képezi, amennyiben megszüntetik a feltételes szabadságot, annak ideje nem számít be a szabadságvesztés kitöltésébe.¹⁰¹ Amennyiben a büntetésből hátralevő rész több, mint egy év, a sikeres feltételes szabadság utolsó napja jelenti a kiszabott szabadságvesztés utolsó napját. Abban az esetben, ha a büntetésből hátralevő rész kevesebb volt, mint egy év, a feltételes szabadság sikeres letelte után a büntetést a hátralevő, de le nem töltött szabadságvesztés utolsó napjával kell kitöltöttnek tekinteni. A kitöltött szabadságvesztés pontos meghatározása azért szignifikáns, mert a szabadságvesztés kitöltésének időpontjához fűződik a büntetett előélet hátrányos következményei alóli mentesülés, valamint a visszaesést megalapozó határidő számítása. A feltételes szabadságra bocsátás lehetőségéről, vagy annak kizárásáról a bíróság rendelkezik az ügydöntő határozatában.¹⁰² Amennyiben nem áll fenn a Btk. 38. § (4)-(5) bekezdésekben felsorolt kizáró ok, annak legkorábbi időpontja az elkövető előéletétől függ.

Polgár András kritikával illeti az új Btk. szabályozását, amely szakított az rBtk. azon rendszerével, mi szerint a feltételes szabadság legkorábbi időpontját az elítélt szabadságvesztés büntetés végrehajtási fokozatához köti, valamint nem zárja ki automatikusan az összes visszaesőnek minősülő bűnismétlőt, vagy visszaesőnek nem minősülő bűnismétlőt a kedvezménytől. Álláspontja szerint ugyanis annak ellenére, hogy a visszaesőknek nem minősülő bűnismétlő elkövetők nem felelnek meg a visszaesés szigorú feltételrendszerének, a személyiségük pont a törvénytisztelő életmódhoz alkalmazkodásra való képtelenségre utal, hiszen többszörös szándékos bűncselekmények elkövetőiről van szó, akik esetében a büntetés nem érte el a célját, azaz a reszocializációt és a jogkövető életmódra való átnevelést. Különösképpen indokolatlannak tartja a többszörös visszaesők nem feltétlen kizárását a kedvezmény alól, hiszen a többszörös visszaesők olyan kirívóan aszociális, gátlástalanul bűnözői életvitelt folytató személyek, akik esetében éppen a többszörös visszaesői minőségük zárja ki annak esélyét, hogy a törvénytisztelő életmódra vonatkozó készség fennállna, illetve,

¹⁰¹ LAJTÁR *i.m.* 315-323. o.

¹⁰² Btk. 38. § (1) bekezdés

hogy a büntetés célja annak teljes végrehajtása nélkül is elérhető lenne, hiszen újból és újból bűnözni kezdtek végrehajtandó szabadságvesztésre ítélet után is. Véleménye szerint éppen ezért a többszörös visszaesői minőség és a feltételes szabadságra bocsátás kedvezménye egyszerűen kizárja egymást, mert feltételrendszerük olyannyira ellentétes egymással.¹⁰³

Első bűnelkövető, illetve visszaesőnek nem minősülő bűnismétlő esetén a büntetés kétharmadának, visszaeső esetén a büntetés háromnegyed részének kitöltése szükséges a feltételes szabadságra bocsátáshoz. Előélettől függetlenül a szabadságvesztés büntetés generális minimumát, azaz három hónapot le kell töltenie büntetéséből az elítéltnak, mielőtt megszakíthatják büntetése végrehajtását.¹⁰⁴ A többszörös visszaesőnek minősülő elkövetőket leszámítva az elítélteket megilletheti az ún. „feles kedvezmény”, mely alapján lehetőségük van korábban szabadulni, mint a főszabályban meghatározott szükséges minimális kitöltési idő. E szerint öt évet meg nem haladó szabadságvesztés büntetés esetén, különös méltánylást érdemlő helyzetben a bíróság rendelkezhet úgy, hogy az elítélt a kiszabott szabadságvesztés-büntetés fele részének kitöltése után feltételes szabadságra bocsátható.¹⁰⁵ Hogy mi minősül különös méltánylást érdemlő helyzetnek, azt a bírói gyakorlat tölti ki tartalommal. Ilyennek minősülhet a vádlott idős kora, büntetlen előélete, illetve a sértett közreható magatartása,¹⁰⁶ vagy akár az elkövető megromlott egészségi állapota és a cselekmény méltányolható indoka.¹⁰⁷ A bírói gyakorlatban évtizedek óta állandónak tekinthető a gyakorlat a különös méltánylást érdemlő esetek körében, amely az elkövető személyi körülményein, vagy a bűncselekmény körülményein alapul. Véleményem szerint a büntetés-végrehajtási reform hatályba lépése az ítélező bírók következetes gyakorlatának változását nem hozza magával, hiszen a jogalkalmazóknak továbbra is az ügydöntő határozatban kell rendelkezni a feltételes szabadságra bocsátás legkorábbi időpontjáról, ilyenkor pedig még nem lehetséges mérlegelni a büntetés-végrehajtás során gyűjtött, az egyéni fejlődésre, a büntetés-végrehajtási intézetben tanúsított együttműködésre vonatkozó adatokat.

A feltételes szabadságra bocsátás tehát objektív és szubjektív feltételekhez kötött. Az objektív feltétel a szabadságvesztés a Btk. által meghatározott hányadának, de legalább három

¹⁰³ POLGÁR András: *A feltételes szabadságra bocsátás eljárásjogi kérdései és a jogintézmény fejlesztésének irányai*, Börtönügyi Szemle, 2014/3. szám, 1-11. o.

¹⁰⁴ Btk. 38. § (2) bekezdés

¹⁰⁵ Btk. 38. § (3) bekezdés

¹⁰⁶ BH 1998.7.314

¹⁰⁷ BH 2000.45.

hónapnak a kitöltése.¹⁰⁸ Az rBtk-val szemben az új Btk. csupán az előélet alapján határoz meg hosszabb kitöltési időt, ugyanis visszaesők esetén nem a büntetés kétharmad, hanem háromnegyed részének kitöltése szükséges. Életfogytig tartó szabadságvesztés esetén a feltételes szabadság legkorábbi időpontját legalább huszonöt, legfeljebb negyven évben állapítja meg a bíróság. Az objektív feltétel megléte mellett szubjektív feltétel teljesülése is szükséges, amelyről a Bv. tv. 188. § (1a) bekezdés a) - e) pontjai rendelkeznek. A hivatkozott jogszabályhelyek szerint a feltételes szabadságra bocsátás előtt a büntetés-végrehajtási bírónak vizsgálnia kell az elítélt magatartását a büntetése végrehajtása alatt, a bűncselekménnyel okozott hátrány jóvátételét eredményező, vagy arra irányuló magatartását, sértett nélküli bűncselekmény esetén az igazságügyért felelős miniszter által vezetett minisztérium „bűncselekmények áldozatainak kárenyhítése” elnevezésű célelőirányzata javára tett befizetés tényét, illetve az elítélt törvénytisztelő életmód folytatására hajlandóságát, tanúsított készségét.¹⁰⁹ Ennek vizsgálatához a büntetés-végrehajtási bíró által az elítélt meghallgatása szükséges. Az eljárás menete a következő: a feltételes szabadságra bocsátás legkorábbi lehetséges időpontja előtt a büntetés-végrehajtási intézet előterjesztést nyújt be, majd az elítélt meghallgatása után határozatot hoz a büntetés-végrehajtási bíró. Ennek a meghallgatásnak az időtartama átlagosan öt percet vesz igénybe, amely alatt kétségtelen, hogy a bíró nem tud kellő meggyőződést és ismeretet szerezni az elítélt személyiségéről, a törvénytisztelő életmód folytatásához való hajlandóságáról, legyen szó bármilyen kimagasló tudással és hosszas szakmai tapasztalattal rendelkező bíróról. Amennyiben a feltételes szabadságra bocsátás időpontja előtt legalább két hónap rendelkezésre áll, a bíró elrendelheti pártfogó felügyelői vélemény beszerzését¹¹⁰, és abban az esetben, ha a vélemény szerint indokolt, a határozat meghozatala előtt rendelkezhet úgy, hogy az elítéltet pártfogó felügyelet alá helyezi, és számára magatartási szabályokat írhat elő.¹¹¹ Azonban, ha az ügydöntő határozat jogerőre emelkedését követően a bűnügyi fogvatartásban töltött idő, illetve a szabálysértési büntetés beszámításával az elítélt már feltételes szabadságra bocsátható, arról soron kívül kell határozni.¹¹² Fontos megemlíteni, hogy a feltételes szabadságra bocsátás nem alanyi jogként biztosított az elkövető számára, ha nem áll fenn vele szemben kizáró ok, a fogvatartott csupán arra jogosult, hogy a

¹⁰⁸ *Nagykommentár a Büntető Törvénykönyvhöz*, Szerkesztette: KARSAI Krisztina Wolters Kluwer Hungary, Budapest, 2022. 128. o.

¹⁰⁹ BARABÁS Andrea Tünde: *Tettes és áldozat találkozásának jelentősége a börtönökben*, Börtönügyi Szemle, 2022/4. szám, 76-85. o.

¹¹⁰ BOGOTYÁN Róbert Lajos: *Fókuszban: a pártfogó felügyelő által készített környezettanulmány*, Börtönügyi Szemle, 2022/4. szám 50-63. o.

¹¹¹ BELOVICS Ervin – VÓKÓ György: *Büntetés-végrehajtási jog*, HVG-ORAC Lap-és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2018. 122-124. o.

¹¹² Bv. tv. 58. § (1) bekezdés

feltételes szabadság legkorábbi időpontjának esedékességét megelőzően a büntetés-végrehajtási bíró lefolytassa az eljárást és a személyes meghallgatást. Amennyiben a bíró nem bocsát egy elítéltet feltételes szabadságra, a feltételes szabadságra bocsátást maga az elítélt és a védője is kezdeményezheti. A kérelmet véleményezi a büntetés-végrehajtási intézet, majd véleményével és javaslatával együtt továbbítja azt a büntetés-végrehajtási bírónak.¹¹³ A jogintézmény megfelelő alkalmazásának érdekében lényeges, hogy az intézeti véleménynek aprólékosnak, minden lényeges tényre kiterjedőnek kell lennie; az inkább legyen részletes, terjedős, mint szűkszavú, tömör, általánosságokat tartalmazó vázlatos előterjesztés. Az sem elhanyagolható, ha az intézmény az előterjesztéséhez indokolást is mellékel. Különös jelentősége van ennek azokban az esetekben, ahol a fogvatartott intézetben tanúsított pozitív, szabálykövető magatartása ellenére az intézeti vélemény negatív. Ilyen esetben ugyanis az indokolás elmaradása ellentmondásossá és érthetatlenné teszi az intézet előterjesztését, mely nehezíti a megfontolt bírói döntéshozatalt.¹¹⁴ A gyakorlati tapasztalatok azonban azt mutatják, hogy az előterjesztések színvonalát, részletességét illetően hatalmas különbségek fedezhetők fel, hiszen a nevelői vélemények között az egészen kidolgozott, informatív véleményeken át a sablonos véleményekig mindenféle megtalálható. A nevelői vélemény kidolgozottsága attól függ, hogy a reintegrációs tisztt mennyi időt és figyelmet tudott szentelni az elítéltnél, illetve azt követően a vélemény megírására. Egy sablonos vélemény mögött nem feltétlenül egy munkáját hanyag módon végző tisztt áll, ugyanis előfordulnak olyan intézmények az országban, ahol egy nevelőre pillanatnyilag száznál is több fogvatartott jut.¹¹⁵

A magyarországi büntetés-végrehajtási intézetek zsúfoltsága európai viszonylatban kiemelkedően magasnak számít. Országunk esetén mind zsúfoltsággal, mind túltelítettséggel meg kell küzdenie a büntetés-végrehajtási intézeteknek, amit nem könnyít meg az sem, hogy az elítéltek bizonyos feltételek hiányában, embertelen körülményekre hivatkozva akár kártérítésre is jogosultak lehetnek. Bár a feltételes szabadságra bocsátás nem eszközölhető kizárólag olyan önszándékokból, hogy ezáltal a börtönpopuláció csökkenjen, és a büntetés-végrehajtási intézetekben uralkodó állapotok javuljanak, vitathatatlan, hogy a jogintézmény széleskörű alkalmazása hatással van a fogvatartó intézetekben elhelyezett elkövetők számára.¹¹⁶ Ez a gondolkodásmód, miszerint nem minden elkövetőnek biztosítható a korábbi

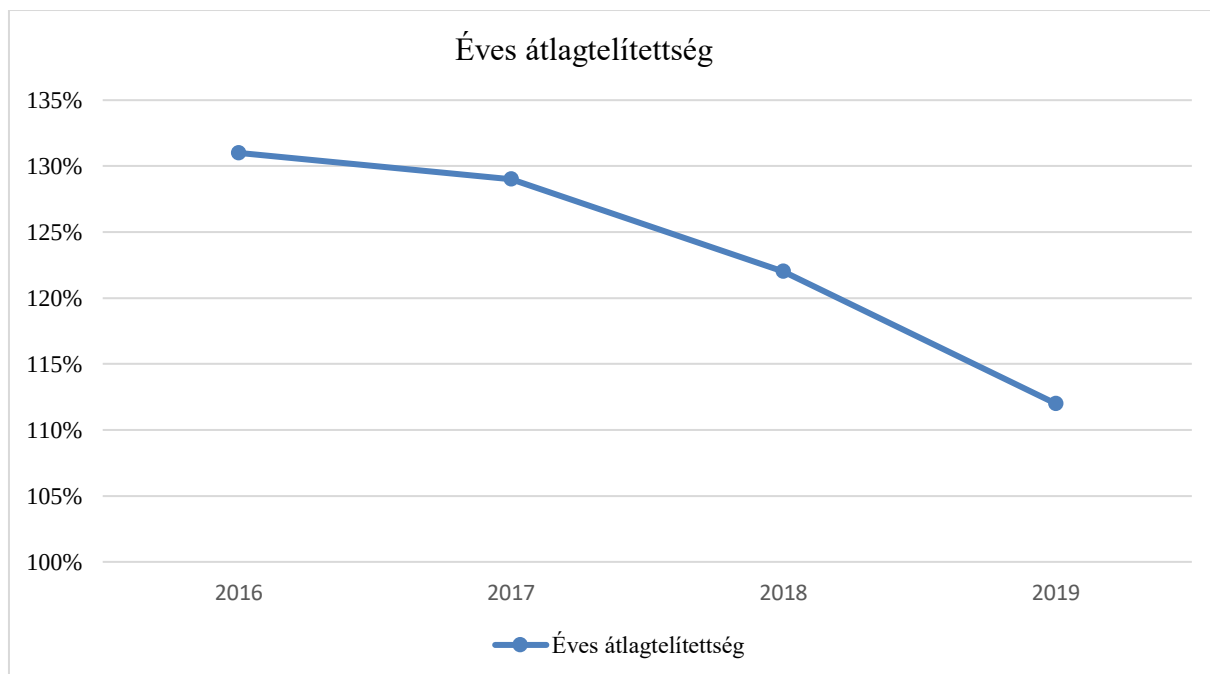
¹¹³ BELOVICS-VÓKÓ *i.m.* 122-124. o.

¹¹⁴ POLGÁR *i.m.* 1-11. o.

¹¹⁵ SOLT Ágnes: *A feltételes szabadságra bocsátás intézményének magyarországi gyakorlata*, In.: Országos Kriminológiai Intézet: *Kriminológiai tanulmányok* 54., Budapest, 2017. 85-103. o.

¹¹⁶ JUHÁSZ Zsuzsanna: *(Túl)zsúfoltság és börtönügy*, Forum: Acta Juridica et Politica, 2018. VIII. évfolyam 2. szám 165-179. o.

szabadulás jelentősége, nem jelenik meg nemzetközi jogalkotási szinten, ugyanis az Európa Tanács Miniszteri Bizottság R (2003)22 ajánlása kifejezetten arról rendelkezik, hogy a börtönszűfoltosság csökkentése, valamint az elítéltek könnyebb társadalomba való visszailleszkedésének elősegítése céljából minden elkövetőnek biztosítani kell a feltételes szabadságra bocsátás lehetőségét, még az életfogytig tartó szabadságvesztésre ítéltnek is. Magyarországgal szemben több szupranacionális szervezet, intézmény kritikát fogalmazott meg, és változtatásra ösztönözték a jelenlegi büntetőpolitika tekintetében.

Forrás: A Börtönstatistikai Szemle 2019-es, valamint 2020-as adatai alapján a Szerző szerkesztése

A diagramból kirajzolódik, hogy a feltételes szabadságra bocsátás intézménye önmagában nem képes a probléma teljeskörű megoldására, hiszen a feltételes szabadságra bocsátások alkalmazása után is a büntetés-végrehajtási intézetek átlagtelítettsége 100% fölött van, azonban az elkövetőkre nézve kedvezményes változások intézményesítése mellett jelentős eredmények lennének elérhetőek. A potenciális javulás ellenére a legfrissebben megjelenő adatokból a feltételes szabadságra bocsátások számának csökkenő tendenciáját figyelhetjük meg, ami 2020-ban, 2021-ben és 2022-ben is folytatódik. 2020-ban 2672, 2021-ben, csupán 2333, 2022-ben 2775 elítéltet bocsátottak feltételes szabadságra.¹¹⁷ Megállapítható, hogy a korábbi évtizedhez viszonyítva a jelenlegi évtizedben jelentősen kevesebben részesültek a kedvezményben. A feltételes szabadságra bocsátások számának csökkenésében közrejátszik a

¹¹⁷ Forrás: Ügyészszégi Statisztikai Tájékoztató büntetés-végrehajtási törvényességi felügyeleti és jogvédelmi szakterület 2021. évi tevékenység <https://ugyeszseg.hu/wp-content/uploads/2022/11/buntetes-vegrehajitasi-szakterulet-2021.pdf> (Megtekintés ideje: 2023. 10. 01.)

Btk-t módosító 2020. évi CVIII. törvény és a 2021. évi LXXIX. törvény szigorító szabályai is, ugyanis ezen törvények által a jogalkotó újabb, jogtörténeti hagyományokkal nem rendelkező esetkörökkel bővítette a Btk.-ban a feltételes szabadságra bocsátásból kizártak körét.¹¹⁸

A büntetés-végrehajtási intézetek túltelítettségének kezelésére kedvelt eszközként tekintenek a kapacitásbővítő beruházásokra, az ilyen beruházások azonban csupán pillanatnyilag képesek javítani a statisztikai mutatókon, általánosan elmondható azonban, hogy a férőhelyek bővítése csupán „tüneti kezelés”, a büntetés-végrehajtási intézetek túltelítettségének tartós csökkentéséhez és megelőzéséhez alternatív módszerekre van szükség.¹¹⁹

A feltételes szabadságra bocsátásból kizártak körét a Btk. 38.§ (4)-(5) bekezdései taxatíve felsorolja. A törvény az alábbi esetekben fosztja meg az elkövetőket a feltételes szabadságra bocsátás lehetőségétől: a többszörös visszaesői minőség esetén, ha a szabadságvesztést fegyház fokozatban kell végrehajtani; az erőszakos többszörös visszaesői minőség esetén; bünszervezetben való elkövetés miatt; akit olyan szándékos bűncselekmény miatt ítélték szabadságvesztésre, amelyet korábbi, határozott ideig tartó végrehajtandó szabadságvesztésre ítéltése után, a végrehajtás befejezése vagy a végrehajthatóság megszűnése előtt követett el; amennyiben az elkövetőt tettesként végrehajtandó szabadságvesztésre ítélték a Btk. 38. § (4) bekezdés e) pontjában felsorolt bűncselekmények elkövetése miatt; illetve amennyiben az elkövetőt végrehajtandó szabadságvesztésre ítélték a Btk. 38. § (5) bekezdésben felsorolt feltételek teljesülése mellett.¹²⁰

A kizáró okok tekintetében a Btk. két eltérő szabályozási modellt is alkalmaz: A 38. § (4) bekezdésben azon okokat sorolja fel a jogalkotó, amelyek fennállása esetén kötelező a feltételes szabadság kizárása, ezek az ún. kötelező kizárási okok. Ezen elkövetői körök esetében „a feltételes szabadság lehetőségének megadása eleve indokolatlan, illetve célszerűtlen, mivel nincs megfelelő alap annak feltételezésére, hogy a büntetés célja a szabadságvesztés büntetés teljes kiállása nélkül is elérhető.”¹²¹ A 38. § (5) bekezdésben meghatározott okok terén

¹¹⁸ A 2020. évi CVIII. törvény iktatta be a Btk. 38. § (4) bekezdés e) pontját, a 2021. évi LXXIX. törvény pedig a Btk. 38. § (5) bekezdésével bővítette a feltételes szabadságra bocsátásból kizártak körét.

¹¹⁹ BOGOTYÁN Róbert Lajos: *A zsúfoltság csökkentésének útjai a börtönépítésen túl*, Börtönügyi Szemle, 2015/1. szám, 26-41. o.

¹²⁰ Btk. 38. § (4)-(5) bekezdések

¹²¹ T/6958. számú törvényjavaslat indokolással - A Büntető Törvénykönyvről

mérlegelési lehetőséget ad a bíró számára, hogy mellőzhesse a kizárást, ezek az ún. mérlegelésen alapuló kizáró okok.¹²²

Nem maradhat ki a felsorolásból, hogy a Btk. rendelkezései mellett a Bv. tv. 87. § (1) bekezdése is említ egy kizárási okot, nevezetesen amikor az elítélt a szabadságvesztés büntetés letöltését önhibájából adódóan nem kezdi meg határidőben. A Bv. tv. 55. § (2) bekezdése szerint a szabadságvesztés megkezdésére kiadott felhívásban az elkövetőt figyelmeztetni kell erre a következményre. A gyakori mulasztásokra tekintettel szankcionálja ilyen szigorúan az elkövetőket a Bv. tv.¹²³ Amennyiben a felhívásban figyelmeztették az elkövetőt a mulasztás esetén beálló jogkövetkezményre, és az elkövető mulasztása vonatkozásában önhiba terheli, a feltételes szabadságra bocsátás lehetőségéből történő kizárásra a büntetés-végrehajtási intézet tesz felterjesztést a büntetés-végrehajtási bíró részére a szabadságvesztés foganatba vételekor.¹²⁴ Az előterjesztés beérkezésétől számított tizenöt napon belül dönt a bíró.¹²⁵ A bírói gyakorlat szerint amennyiben az elkövető felhívása nem történik meg a mulasztással járó jogkövetkezményről, nem zárható ki a feltételes szabadság lehetősége alól.¹²⁶

Az Európa Tanács Miniszteri Bizottság R (2003)22 ajánlásában megfogalmazza, hogy a feltételes szabadság lehetőségét minden elítélt számára szükséges biztosítani.¹²⁷ Az ajánlással ellentétben a Btk. több olyan okot is felsorol, amely az elkövetőket megfosztja a lehetőségtől, azonban a jogalkotó ezt a törvény indokolásában alá is támasztja, mely szerint a kizáró okok alapján a feltételes szabadságra bocsátás lehetőségének megadása eleve indokolatlan, illetve célszerűtlen, mivel nincs megfelelő alap annak feltételezésére, hogy a büntetés célja a szabadságvesztés büntetés teljes kiállása nélkül is elérhető.¹²⁸ Tehát ez esetekben a büntetés céljának eléréséhez csupán a teljes büntetési idő kitöltése vezethet a jogalkotó szerint. Ezek alapján megállapítható, hogy a hazai szabályozás több ponton nem felel meg sem az európai sem a nemzetközi követelményeknek, és a jogalkotói tendencia nem is mutat törekvést a

¹²² KÓNYA István: *Magyar Büntetőjog I-IV. - új Btk. - Kommentár a gyakorlat számára*, ORAC Kiadó, Budapest, 2024, - <https://jogkodex.hu/doc/7261216> (Megtekintés ideje: 2024. 11. 10.)

¹²³ BELOVICS Ervin – VÓKÓ György: *A büntetés-végrehajtási törvény magyarázata*, HVG-ORAC Lap-és Könyvkiadó Kft, Budapest, 2014. 138-139. o

¹²⁴ Bv. tv. 55. § (1) bekezdés

¹²⁵ Bv. tv. 58. § (2) bekezdés

¹²⁶ EH 2017.02.B5 I. Az elítéltet a feltételes szabadságra bocsátás lehetőségéből ki kell zárni, ha a határozott ideig tartó szabadságvesztés letöltését önhibájából határidőben nem kezdte meg, azonban erre a következményre a szabadságvesztés megkezdésére kiadott felhívásban, halasztás engedélyezése esetén a határozatban figyelmeztetni kell. A figyelmeztetés elmaradása esetén nincs helye a terhelt kizárásának a feltételes szabadság kedvezményéből

¹²⁷ Recommendation Rec (2003)22 of the Committee of Ministers to member states on conditional release (parole), 4.a. pont

¹²⁸ *Nagykommentár a Büntető Törvénykönyvhöz*, Szerkesztette: KARSAI Krisztina, Wolters Kluwer Hungary, Budapest, 2022. 128. o.

harmonizálás irányába. Sőt, hazánkban a követelményekkel ellentétes jogalkotás zajlik, hiszen továbbra is bővül az elkövetők azon köre, akik ex lege ki vannak zárva a feltételes szabadságra bocsátás lehetőségéből, ahelyett, hogy fokozatosan eltűnnének ezek a normák. A márciusban hatályba lépett büntetés-végrehajtási reformok ösztönzőek a jogalkotókra, hogy az életbe léptetett változások után felülvizsgálják a feltételes szabadságra bocsátás szabályozását, és annak módosításával igazodjanak mind az európai elvárásokhoz, mind a hazai szabályok összehangolásához. A nemzetközi és a hazai szintén egyaránt az intézmény szabályainak enyhítését sürgeti, amelyre egy remek lehetőséget nyújtana a feltételes szabadságra bocsátás szabályainak összehangolása a kategória-előmenetekkel, hiszen azok az elkövetők, akik az új, rezsimeket felváltó rendszerben képesek aktív magatartásukkal felülvizsgálatról felülvizsgálatra enyhébb kategória-besorolást kiérdemelni, azok bizonyítják, hogy a büntetés célja megvalósul anélkül is, hogy a büntetésük teljes részét kitöltötték volna. A kezdeti enyhébb kategória-besorolás még önmagában nem indikálja azt, hogy az elkövető automatikusan kedvezőbb szabályok szerint szabadulhasson, hiszen a kreditrendszer logikája alapján aktív részvétel hiányában az elkövető besorolása nem változik egyik irányba sem, azonban azok az elítéltek, akik több kategóriát képesek előrébb lépni, teljesítik a feltételes szabadságra bocsátás azon feltételét, miszerint esetükben a büntetés teljes kitöltése nélkül is alapozottan feltehető a büntetés céljának megvalósulása. A feltételes szabadságra bocsátás vizsgálata is könnyebbé válik azáltal, hogy a büntetés-végrehajtási bírónak az elítéltről várhatóan részletesebb adatok állnak majd a rendelkezésére. A kategória és kreditrendszer átláthatóbbá teszi majd az elkövető büntetés-végrehajtási intézményben tanúsított magatartását, együttműködésre való hajlandóságát és azt is, hogy mennyire elkötelezett és mennyire felkészült a társadalomba való visszailleszkedésre. Ezzel a fentebb vázolt probléma a nevelőtiszti vélemények néha ellentmondásos, nem egyértelmű állásfoglalása is remélhetőleg megoldódik majd. A feltételes szabadságra bocsátások kötelező kizárási eseteinek csökkentésével a magyar szabályozás is közelíthető lenne az európai elvárásokhoz. Hangsúlyozom azonban, hogy a feltételes szabadságra bocsátás lehetőségének vizsgálata nem jelent automatikus szabadságra bocsátást, hanem annak a lehetőségét a büntetés-végrehajtási bírónak általi szükséges és alapos mérlegelés függvényévé tehetjük.

ZÁRÓ GONDOLATOK

A Bv. tv. legutóbbi módosításai teljesen megreformálták a fogvatartás rendszerét, fontos lépéseket téve a büntetés-végrehajtási rendszer korszerűsítése felé, a nemzetközi tapasztalatok alapján bevált gyakorlatok hazai megvalósítása érdekében.¹²⁹ A reformok bevezetése ugyanakkor rávilágít arra, hogy a büntető igazságszolgáltatás egészének koherens felépítése nélkül egy-egy szakterületen bevezetett változások csak korlátozott hatékonysággal bírnak. A nemzetközileg támasztott követelmények mellett az évek óta fennálló túlszűfolttság, a magas visszaesési ráta és a rehabilitációra fordított erőforrások elégtelensége mind arra mutatnak rá, hogy szükség van az alternatív szankciók előnyben részesítésére, kifejezetten a feltételes szabadságra bocsátás szélesebb körű alkalmazására. Így mérsékelhetőek az elkövetőket ért börtönártalmak, és javíthatók a reintegrációs esélyek, illetve hosszútávon csökkenthetőek a visszaesési mutatók.

Hazánkban nem csupán a feltételes szabadságra bocsátás intézményének módosítását, hanem a teljes büntetőjogi kódex változásait alapvetően a szigorítás jellemzi. Bár a nemzetközi elvárások mind az enyhébb szabályok bevezetése mellett szólnak, ezzel szemben a szigorítás igénye megfigyelhető a társadalom szintjén is, egy-egy, a média által nagy nyilvánosságot kapó büntető ügy kapcsán. A társadalmi nyomásra azonban a jogalkotó nem reagálhat mindig a törvénymódosítás eszközével, hiszen azt sem szabad szem elől téveszteni, hogy a büntetésüket – akár teljesen, akár csupán részlegesen, de feltételes szabadságra bocsátott – kitöltő elítéltek ugyanúgy a társadalomba kerülnek vissza. A szabadságvesztés-büntetés fogyanatosítását követően a büntetés célját képezi a joghátrány érvényesítése mellett az elkövetők társadalomba való sikeres visszailleszkedésének elősegítése egyaránt.¹³⁰ A feltételes szabadságra bocsátás intézményének célja pontosan ezen folyamat elősegítése.

Véleményem szerint, a nemzetközi elvárásokkal összhangban, a feltételes szabadságra bocsátás intézményének felülvizsgálata szükséges, szélesebb körben teret kell engedni a bírói mérlegelésnek a kötelező kizárást eredményező okok számának csökkentésével. A kötelező kizáráshoz vezető esetek felülvizsgálata nem jelent automatikusan korábbi szabadulást az elkövető számára, hiszen a büntetés-végrehajtási bíró köteles alapos vizsgálatot lefolytatni a feltételes szabadságra bocsátás elrendelését megelőzően, ezért szükséges az elítélteket érdekeltté tenni abban, hogy mihamarabbi szabadulásukban aktív szerepet vállaljanak. A végrehajtási reformok által az elkövetőkről várhatóan részletesebb adatok fognak a büntetés-végrehajtási bíró rendelkezésére állni, így átláthatóbban nyomon követhető lesz az elkövető

¹²⁹ SOMOGYVÁRI *i.m.* 21. o.

¹³⁰ Bv. tv. 83. § (1) bekezdés

büntetés-végrehajtási intézményben tanúsított magatartása, együttműködésre való hajlandósága és az is, hogy mennyire elkötelezett és mennyire felkészült a társadalomba való visszailleszkedésre. Amennyiben a feltételes szabadságra bocsátás szélesebb körű alkalmazása biztosított lenne, az további motivációt nyújthatna az elkövetők számára a büntetés-végrehajtási szervezettel való együttműködéshez, amelyet a büntetés-végrehajtási bíró adott esetben a feltételes szabadságra bocsátás elrendelésével is jutalmazhat.

A módosítás eszközlésével nem csupán a nemzetközi követelményeknek tenne eleget a hazai jogalkotás, hanem az elkövetőket érő börtönártalmakat is mérsékelhetnék, és a reintegrációt is elősegíthetnék, hiszen az elkövető minél kevesebb időt tölt a büntetés-végrehajtási intézetben, annál egyszerűbb annak káros hatásait visszafordítani. Nem csupán az egyén, hanem a büntető állami hatalom, illetve az egész társadalom érdekében az áll, hogy a fogvatartottak szabadulásukat követően jogkövető állampolgárokká váljanak.

IRODALOMJEGYZÉK

Monográfiák, könyvek, kommentárok:

- Belovics Ervin – Vókó György: Büntetés-végrehajtási jog, HVG-ORAC Lap-és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2018.
- Belovics Ervin – Vókó György: A büntetés-végrehajtási törvény magyarázata, HVG-ORAC Lap-és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2014.
- Borbíró Andrea – Gönczöl Katalin – Kerezsi Klára – Lévay Miklós: Kriminológia, Wolters Kluwer Kiadó, Budapest, 2019.
- Czenczer Orsolya – Ruzsonyi Péter: Büntetés-végrehajtási reintegrációs ismeretek, Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2019.
- Csemáné Váradi Erika–Görgényi Ilona–Gula József–Horváth Tibor–Jacsó Judit–Lévay Miklós–Sántha Ferenc: Magyar büntetőjog - általános rész, Wolters Kluwer Kft., Budapest, 2019.
- Donald Clemmer: The prison community, Rinehart publisher, New York, 1958.
- Fliegauf Gergely- Ránki Sára: Fogva tartott gondolatok, L'Harmattan Kiadó, Budapest, 2007.
- Kádár Miklós – Dr. Kálmán György: A büntetőjog általános tanai, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1966.
- Kónya István: Magyar Büntetőjog I-IV. - új Btk. - Kommentár a gyakorlat számára, ORAC Kiadó, Budapest, 2024. - <https://jogkodex.hu/doc/7261216> (Megtekintés ideje: 2024. 11. 10.)
- Nagy Anita: Szabadulás a büntetés-végrehajtási intézetből, Bíbor Kiadó, 2015.
- Nagy Ferenc: A büntetőjog általános része, Korona Kiadó, Budapest, 2001.
- Nagykommentár a Büntető Törvénykönyvhöz, Szerkesztette: Karsai Krisztina, Wolters Kluwer Hungary, Budapest, 2022.

Szakkikkek, tanulmányok:

- Bagossy Mária: A feltételes szabadságra bocsátást kizáró okok az új Btk.-ban, Jogtudományi Közlöny, 2022/6. szám, 221-233. o.
- Bagossy Mária: A kínzás és az embertelen, megalázó bánásmód tilalma a büntetőjogban, különös tekintettel a Magyarország által vállalt nemzetközi kötelezettségekre, (Doktori

(PhD) értekezés) Debreceni Egyetem Marton Géza Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola, 2021.

- Barabás Andrea Tünde: Tettes és áldozat találkozásának jelentősége a börtönökben, Börtönügyi Szemle, 2022/4. szám
- Bogotyán Róbert Lajos: A zsúfoltság csökkentésének útjai a börtönépítésen túl, Börtönügyi Szemle, 2015/1. szám
- Bogotyán Róbert Lajos: Fókuszban: a pártfogó felügyelő által készített környezettanulmány, Börtönügyi Szemle, 2022/4. szám
- Czenczer Orsolya – Tolner Anita: Először a rács mögött – gondolatok az első-büntényes elkövetők helyzetéről a hazai büntetés-végrehajtási intézetekben, Magyar Rendészet, 2020/4. szám
- Fekete Márta: Prizonizáció, elidegenedés, börtönártalmak, a hosszú időre elzárt fogvatartottak szemszögéből vizsgálva – Nemzetközi kutatások tükrében, Magyar Rendészet 2021/2. szám
- Hatlaczki-Kálmán Andrea: A büntetés-végrehajtási jog aktuális változásai, avagy a kategória- és kreditrendszer <https://www.kre-dit.hu/tag/category-and-credit-system/#post-3152-footnote-1> (Megtekintés ideje: 2024. 10. 21.)
- Juhász Zsuzsanna: A szabadságvesztésről nemzetközi kitekintésben, Forum: Acta Juridica et Politica, 2020. X. évfolyam, 2. szám
- Juhász Zsuzsanna: (Túl)zsúfoltság és börtönügy, Forum: Acta Juridica et Politica, 2018. VIII. évfolyam 2. szám
- Kárpáti Tamás: A nevelői tevékenység tapasztalatai a Márianosztrai Fegyház és Börtönben, Börtönügyi Szemle, 2003. 22. évfolyam 3. szám
- Koósné Mohácsi Barbara: A szabadságvesztés büntetés végrehajtási rendjének reformja, a kategória- és kreditrendszer, Alkotmánybírósági Szemle, 2024/1. szám,
- Lajtár István: A feltételes szabadságra bocsátásról, In.: Sic itur ad astra Ünnepi kötet a 70 éves Blaskó Béla tiszteletére, Szerkesztette Madai Sándor – Pallagi Anikó – Polt Péter, Ludovika Kiadó, Budapest, 2020.
- Lajtár István: A szabadságvesztés izolációmentes végrehajtása – A feltételes szabadság és a reintegrációs őrizet, Ügyészek lapja 2020/6. szám
- Menyhért Enikő – Nagy Anita: A fogvatartottak reintegrációja, különös tekintettel a reintegrációs őrizetre, Miskolci Jogtudó, 2017/1. szám
- Nagy Anita: Egy konferencia emlékei, avagy a feltételes szabadságra bocsátás és az Európa Tanács Ajánlásai, Jura. 2016/1. szám

- Nagy Anita: Feltételes szabadságra bocsátás mint a közösségi szankciók egyik alternatívája, In: Emberek őrzője – Tanulmányok Lőrincz József tiszteletére, (szerk.: Hack Péter, Koósné Mohácsi Barbara) Budapest, Elte Eötvös Kiadó, 2014.
- Nagy Ferenc: A határozott ideig tartó szabadságvesztésből történő feltételes szabadságra bocsátásról, In: Börtönügyi Kaleidoszkóp – Ünnepi kötet Dr. Lőrincz József 70.születésnapja tiszteletére, Budapest, 2014.
- Pallo József: Egyre jobban éget a seb... A túlsúlyfolttság csökkentésének lehetséges útjai, Börtönügyi Szemle, 2015/1. szám
- Pálvölgyi Ákos: A társadalom részvételének szükségessége a büntetés-végrehajtásban (reszocializáció, reintegráció), Büntetőjogi Szemle, 2014/2. szám
- Pistyúr Anett: A társadalmi visszaillesztés problémái, Magyar Rendészet 2018/3. szám
- Polgár András: A feltételes szabadságra bocsátás eljárásjogi kérdései és a jogintézmény fejlesztésének irányai, Börtönügyi Szemle, 2014/3. szám
- Polgár András: Gondolatok a feltételes szabadságra bocsátásról, Börtönügyi Szemle, 2014/2. szám
- Schmehl János: A büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról szóló 2013. évi CCXL. törvény 2024. évi módosításának előzményei és háttere – A büntetés-végrehajtási szervezet megerősödése, Börtönügyi Szemle, 2024/1. szám
- Solt Ágnes: A feltételes szabadságra bocsátás intézményének magyarországi gyakorlata, In.: Országos Kriminológiai Intézet: Kriminológiai tanulmányok 54., Budapest, 2017.
- Somogyvári Mihály: Az elítéltek klasszifikációja, a kategória-és kreditrendszer működési elve a 2024-ben hatályba lépő törvény alapján, Börtönügyi Szemle, 2024/1. szám

Felhasznált hazai jogforrások:

- 2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről
- 2013. évi CCXL. törvény A büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról
- 1878. évi V. törvénycikk a magyar büntetőtörvénykönyvről és a vétségekről

- 1950. évi 39. törvényerejű rendelet a büntetőtörvénykönyv általános részének hatálybaléptetéséről
- 1951. évi 31. törvényerejű rendelet az 1951: III. törvénybe iktatott büntető perrendtartás hatálybaléptetéséről, végrehajtásáról és a katonai büntető eljárásban való alkalmazásáról
- 1961. évi V. törvény a Magyar Népköztársaság Büntető Törvénykönyvéről
- 1971. évi 28. törvényerejű rendelet a Büntető Törvénykönyv módosításáról és kiegészítéséről
- 1978. évi IV. törvény a büntető Törvénykönyvről
- 1997. évi LXXIII. törvény a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény módosításáról
- 2003. évi II. törvény a büntető jogszabályok és a hozzájuk kapcsolódó egyes törvények módosításáról
- 4/2013 (X.14.) BK vélemény
- 2020. évi CVIII. törvény a hozzátartozók sérelmére elkövetett súlyos személy elleni erőszakos bűncselekmények áldozatainak fokozottabb védelme érdekében egyes törvények módosításáról
- 2021. évi LXXIX. törvény a pedofil bűnelkövetőkkel szembeni szigorúbb fellépésről, valamint a gyermekek védelme érdekében egyes törvények módosításáról
- T/6958.számú javaslat részletes indokolással – a Büntető Törvénykönyvről
- EH 2017.02.B5.1
- 1993. évi XVII. törvény a büntető jogszabályok módosításáról
- 1998. évi LXXXVII. törvény a büntető jogszabályok módosításáról
- 6/2013. Büntető jogegységi határozat
- AJB-2987/2012. Az ombudsman a szabadságvesztésből szabadultak társadalmi visszailleszkedésének hatékonyabb segítéseért
- 1291/2023. (VII. 19.) Korm. határozat a Nemzeti Bünmegelőzési Stratégiáról (2024–2034) és a Nemzeti Bünmegelőzési Stratégia 2024–2025. évekre vonatkozó intézkedési tervéről
- 144/2008. (XI. 26.) AB határozat
- 2023. évi XCVII. törvény indoklás a büntetőjogi tárgyú és ehhez kapcsolódóan egyéb törvények módosításáról szóló 2023. évi XCVII. törvényhez
- 16/2014. (XII. 19.) IM rendelet a szabadságvesztés, az elzárás, az előzetes letartóztatás és a rendbírás helyébe lépő elzárás végrehajtásának részletes szabályairól

Felhasznált nemzetközi jogforrások:

- Az Európa Tanács Miniszteri Bizottság R (2003)22 számú ajánlása
- Az Európa Tanács R (99) 22 számú ajánlása
- A Határozat (65) „A felfüggesztett büntetés, a próbára bocsátás és a szabadságvesztés egyéb alternatíváiról”
- Határozat (76) 10 „A börtönbüntetések helyett alkalmazható egyes alternatív intézkedésekről”
- Emberi Jogok Európai Egyezménye
- Az Európa Tanács Miniszteri Bizottság Európai Börtönszabályokról szóló R/2006/2 számú ajánlása
- Az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának (2021) 6 számú ajánlása
- A Miniszteri Bizottság Európai Börtönszabályokról szóló R/2006/2 ajánlása a Tagállamok számára

Egyéb források:

- https://helsinki.hu/wp-content/uploads/Varga_v_Hungary_hatteranyag.pdf
(Megtekintés ideje: 2023.10.01.)
- https://helsinki.hu/wp-content/uploads/Varga_v_Hungary_hatteranyag.pdf
(Megtekintés ideje: 2023.10.01.)
- <https://ugyeszseg.hu/wp-content/uploads/2022/11/buntetes-vegrehajtasi-szakterulet-2021.pdf> (Megtekintés ideje: 2023. 10. 01.)
- https://www.ksh.hu/stadat_files/iga/hu/iga0004.html (Megtekintés ideje: 2023. 10. 01.)
- https://www.parlament.hu/documents/10181/4464848/Infojegyzet_2020_84_bortonzs_ufoftsag_miatti_kartalanitas.pdf (Megtekintés ideje: 2024. 04. 24.)
- <https://helsinki.hu/az-elmult-33-evben-nem-voltak-ennyien-bortonben-magyarorszagon/> (Megtekintés ideje: 2024. 04. 24.)
- https://www.solitaryconfinement.org/_files/ugd/SolitaryConfinementSourcebookPrint.pdf (Megtekintés ideje: 2024. 10. 11.)
- <https://helsinki.hu/fontos-valtozas-a-bortonokban-kategoriak-es-kreditpontok-tajekoztatoink/> (Megtekintés ideje: 2024.10.21.)

- <https://bv.gov.hu/hu/jutalmazas-fenyites> (Megtekintés ideje: 2024. 11. 07.)